

TRIAL
International

KAŽNJAVANJE
RATNOG
SEKSUALNOG
NASILJA

omjer težine zločina i izrečene sankcije

Ovaj materijal se potpuno finansira od strane Švedske agencije za međunarodni razvoj (Sida) i organizacije Kvinna till Kvinna. Sida i Kvinna till Kvinna ne moraju se slagati sa iznešenim mišljenjima. Autor je odgovoran za sadržaj.

Autori | Mersudin Pružan i Olivera Simić

Urednica | Ajna Mahmić

Lektura | Zinaida Lakić

Grafički dizajn | Šejla Bratić

Štampa | CPU

Sarajevo, 2023.

Lista skraćenica

BDBiH | Brčko distrikt Bosne i Hercegovine

BiH | Bosna i Hercegovina

FBiH | Federacija Bosne i Hercegovine

KZ | Krivični zakon

KZBDBiH | Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

KZFBiH | Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

KZRS | Krivični zakonik Republike Srpske

MKSJ | Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju

OSCE | Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi

RS | Republika Srpska

SFRJ | Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

Sud BiH | Sud Bosne i Hercegovine

Sadržaj

I.	Metodologija	7
II.	Pravni kontekst	8
III.	Presude za višestruka krivična djela: nejasna i neujednačena praksa	13
IV.	Osude isključivo za seksualno nasilje: specifične okolnosti nedovoljno uzete u obzir	20
V.	Pripisivanje previše značaja zanemarivim olakšavajućim okolnostima	26
VI.	Primjena upitnih olakšavajućih okolnosti i otežavajućih okolnosti	31
VII.	Nedovoljna primjena otežavajućih okolnosti i pretjerana primjena olakšavajućih okolnosti	33
VIII.	Nesrazmjerna upotreba osobito olakšavajućih okolnosti	42
IX.	Uporedna ocjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti	47
X.	Sporazumi o priznanju krivice: jedan od razloga neadekvatnog kažnjavanja	53
XI.	Preporuke	60

Predgovor

Adekvatno kažnjavanje počinitelja odgovornih za teška kršenja međunarodnog prava nije samo pitanje približavanja pravdi žrtava ovih zločina, nego i temelj za održavanje načela pravde, odgovornosti i vladavine prava svakog pravnog sistema u svijetu. Također, adekvatnim kažnjavanjem počinitelja doprinosi se širim ciljevima mira, sigurnosti, poštivanja ljudskih prava te se pruža garancija neponavljanja, kao i satisfakcija žrtvama i njihovim porodicama.

Analiza o kažnjavanju ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini predstavlja nastavak prakse izvještavanja o kaznenoj politici za zločine ratnog seksualnog nasilja počinjene na prostoru Bosne i Hercegovine u periodu od 1992. do 1995. godine koju je organizacija TRIAL International započela 2017. godine. Kao što smo i ranije navodili, i dodatna analiza ukazuje kako su kazne za zločin ratnog seksualnog nasilja i dalje blage, nedosljedne te u kontekstu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti priklonjene razumijevanju pozicije počinitelja, ali ne i žrtve. Stoga je osnovano sumnjati da li ovako izrečene kazne ispunjavaju svrhu kažnjavanja. Posebno je zabrinjavajuće da ova analiza ukazuje na rastući trend prepi-

sivanja sudskih odluka u kojima se ne cijene specifične okolnosti pojedinačnog slučaja, već se na osnovu postojeće sudske prakse određuju kazne unutar istog kaznenog raspona, često ispod kaznenog minimuma. Pa se tako u velikom broju analiziranih predmeta prilikom izricanja kaznene sankcije dalje cijeni porodični život počinitelja, njegova prethodna neosuđivanost, protek vremena nakon izvršenja djela, dok se, iako se obrazlaže u samoj presudi, nedovoljno cijeni način izvršenja djela, poput naročite upornosti i bezobzirnosti, maloljetnost žrtve, izražen stepen brutalnosti i bezosjećajnosti. Upravo ovako izrečene kazne u kojima se ne dovodi u vezu međusobni uticaj olakšavajućih i otežavajućih okolnosti ne ukazuju na stvarnu prirodu i težinu zločina i pretrpljene traume na strani žrtve.

Organizacija TRIAL International je nakon objavljivanja prethodne analize o kaznenoj politici za zločin ratnog seksualnog nasilja, koja obuhvata period do 2017. godine, te na osnovu smjernica proizašlih iz iste, doprinijela organizaciji nekoliko edukacija s predstavnicima pravosudnih institucija u Bosni i Hercegovini. Prisustvo predstavnika pravosudne zajednice nije bilo obavezujuće, već

se baziralo na individualnom interesovanju prisutnih. Uzimajući u obzir nalaze ove analize, koja obuhvata period do 2023. godine, može se zaključiti da od 2017. godine do danas nije uočen značajan iskorak u praksi kažnjavanja počinitelja ratnog seksualnog nasilja, zbog čega je jasno da i dalje postoji prostor za unapređenje i usvajanje znanja u ovoj važnoj oblasti. Kontinuirano educiranje važno je i u kontekstu sve intenzivnijeg priliva novih naraštaja sudija unutar sudova u Bosni i Hercegovini koji nisu dovoljno upoznati s ovom problematikom. Uzimajući u obzir navedeno, uticaj koji kaznena politika za teška kršenja međunarodnog prava ima na društvenu svijest i narrative, kao i biološki sat žrtava koji otkucava, od iznimne je važnosti da se adresiranju problema izricanja kazni za ovaj zločin pristupi bez odgađanja.

Ratno seksualno nasilje je zločin koji ne samo da ostavlja duboku fizičku i psihičku traumu na žrtvu već prijeti i tkivu društva, posebno kada je narušen omjer težine zločina i izrečene sankcije. U konačnici, važno je potcrtati da se iza predstavljene statistike i pravnih rasprava u ovoj analizi nalaze stvarne osobe i životi, predstavnici duboko ranjive kategorije našeg društva koji su učešćem u krivičnim postupcima pokazali iznimnu hrabrost, a kojima izrečena kazna za počinitelja često nije doprinijela osjećaju satisfakcije za pretrpljenu patnju. U tom smislu, ova analiza s pruženim smjernicama za napredak koja na jasan način predstavlja kriterije kojima se sudovi u Bosni i Hercegovini mogu rukovoditi prilikom odmjeravanja kazni počiniteljima krivičnih djela ratnog seksualnog nasilja može biti dodatni alat u rukama predstavnika pravosuđa u Bosni i Hercegovini.

I. Metodologija

Ova analiza pripremljena je na temelju pregleda 84 presude donesene na državnom i entitetskom nivou u ukupno 48 predmeta koji su uključivali ratno seksualno nasilje. Presude su donošene u periodu od 2017. do 2023. godine. U nekim predmetima, iako su prvostepene presude donesene prije ovog perioda, presude po žalbama objavljene su tokom ili nakon 2017. godine, te su iz tog razloga uključene u analizu. Analiza je urađena primjenom istih kriterija kao i analize koja se odnosila na period od 2012. do 2017. godine.¹

Analizirani su uglavnom oni predmeti koji su se odnosili na ratni zločin silovanja, ali je analiza obuhvatila i manji broj predmeta koji su se odnosili na nasilje nad genitalijama oštećenih, poput paljenja, udaranja, sječenja i slično. Za razliku od prethodne analize u kojoj su osuđena lica bili i muškarci i žene, u ovoj analizi nijedna žena nije osuđena u presudama obuhvaćenim u ovom periodu pregleda presuda.

¹ Kyle Delbyck, *Kažnjavanje ratnog seksualnog nasilja: smjernice za suzbijanje nedosljednosti u odmjeravanju kazni*, TRIAL International, 2018.

II. Pravni kontekst

A. PRAVNI OKVIR ZA ODMJERAVANJE KAZNI NA DRŽAVNOM, ENTITETSKOM I NIVOU BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE

Dejtonskim mirovnim sporazumom Bosna i Hercegovina (BiH) podijeljena je na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republiku Srpsku (RS). Naknadni pregovori doveli su do osnivanja Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (BDBiH), samoupravne administrativne jedinice.

Nadležnost za suđenja za ratne zločine podijeljena je između svih ovih nivoa, prvo u skladu s Državnom strategijom za rad na predmetima ratnih zločina iz 2008. godine,² a zatim Revidiranom državnom strategijom za rad na predmetima ratnih zločina iz 2018. godine,³ čiji je cilj bio osigurati odgovarajuću raspodjelu predmeta ratnih zločina između pravosuđa na nivou BiH te entitetskom i nivou BDBiH.⁴ Pravosuđa na navedenim nivoima imaju svoje zasebne krivične zakone⁵ i zakone o krivičnom postupku, koji nisu u potpunosti usklađeni te djeluju paralelno i primjenjuju različito zakonodavstvo, jurisprudenciju i prakse.

² Vijeće ministara BiH je 29. 12. 2008. usvojilo ovu strategiju. Dostupna na: http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20rz.pdf, zadnji put posjećeno 28. 8. 2023.

³ Vijeće ministara usvojilo je revidiranu strategiju u septembru 2020. godine. Dostupna na: http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/default.aspx?id=10809&langTag=bs-BA, zadnji put posjećeno 28. 8. 2023.

⁴ Revidirana strategija, Aneks A, propisuje: *Ukoliko predmet ispunjava dole navedene kriterije u pogledu težine krivičnog djela i svojstva i uloge učinitelja, pojedinačno ili u njihovoj međusobnoj vezi, postupak će se voditi pred Sudom BiH, a u suprotnom će se postupak voditi pred drugim nadležnim sudom u BiH, a u skladu sa zakonskim odredbama o nadležnosti, ustupanju ili preuzimanju predmeta. Težina krivičnog djela: a) pravna kvalifikacija krivičnog djela (genocid i zločini protiv čovječnosti u svim slučajevima, te krivična djela koja su pravno kvalifikovana kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva, ratni zločin protiv ratnih zarobljenika ili ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika uz ispunjenje najmanje jednog od ostalih kriterija), b) sistematska ubistva, c) teži oblici silovanja (sistematska silovanja, formiranje zatočeničkih centara sa ciljem seksualnog ropstva), d) teži oblici nezakonitog zatvaranja ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode (osnivanje, sprovođenje i držanje u logorima i zatočeničkim centrima, uzimajući u obzir masovnost, dužinu ili posebno teške uslove zatvaranja), e) teži oblici nanošenja patnje civilnom stanovništvu (masovno granatiranje civilnih objekata, uništavanje religijskih i kulturno-istorijskih spomenika), f) povezanost predmeta sa drugim predmetima. Svojevremeno i uloga učinitelja u izvršenju krivičnog djela: a) formacijska dužnost, b) rukovodeća funkcija u upravljanju logorima i zatočeničkim centrima, c) politička/pravosudna funkcija, d) teži načini i stepeni učesća u izvršenju krivičnog djela (udruženi zločinački poduhvat, komandna odgovornost).*

⁵ Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18, 46/21, 31/23 i 47/23); Krivični zakonik Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 64/2017, 104/2018 – odluka US, 15/2021, 89/2021 i 73/23); Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, br. 36/2003, 21/2004 – ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017) i Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 19/2020 – prečišćen tekst).

Pred sudom na državnom nivou, Sudom BiH, ratno seksualno nasilje procesuiralo se u okviru dvaju krivičnih zakona koji su relevantni za utvrđivanje krivične odgovornosti i odmjeravanje kazne, i to Krivičnog zakona BiH (KZBiH) i preuzetog Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZSFRJ).⁶ Ako silovanje ili drugi oblik seksualnog nasilja (seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća, prisilna sterilizacija ili bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja) predstavlja krivično djelo zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav (1)⁷ KZBiH, ili u vezi s progonom iz tog člana, Sud BiH primjenjuje KZBiH. U tim predmetima propisana je minimalna kazna zatvora od deset godina, a može biti izrečena i kazna dugotrajnog zatvora u rasponu od 21 do 45 godina.⁸

U svim ostalim slučajevima ratnog seksualnog nasilja, kada nisu kvalifikovani kao dio zločina protiv čovječnosti, Sud BiH,⁹ ali i entitetski sudovi i sud BDBiH primjenjuju odredbe KZSFRJ, i to člana 142, koji se odnosi na ratni zločin protiv civilnog stanovništva,¹⁰ te člana 144, koji se odnosi na ratni zločin protiv ratnih zarobljenika,¹¹ a koji za ratno seksualno nasilje propisuje minimalnu zatvorsku kaznu od pet godina, može biti izrečena do petnaest odnosno dvadeset godina zatvora.¹²

6 Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije („Službeni list SFRJ”, br. 44/76, 36/77, 56/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89 i 3/90).

7 Član 172. stav (1) KZBiH – Zločini protiv čovječnosti: Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog bilo protiv kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela: ... f) mučenje; g) prisiljavanje druge osobe na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja; h) progon bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi ... u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine; ... ; k) druga nečovječna djela slične prirode, učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenja zdravlja ... kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

8 Kazna dugotrajnog zatvora – Član 42b: (1) Za najteže oblike teških krivičnih djela počinjenih s umišljajem može se propisati kazna dugotrajnog zatvora u trajanju od 21 do 45 godina.

9 Od kada je Evropski sud za ljudska prava 18. 7. 2013. usvojio odluku u predmetu „Maktouf protiv Bosne i Hercegovine”. Odluka dostupna na: <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/UredPDF/default.aspx?id=3989&langTag=bs-BA>, zadnji put posjećeno 28. 8. 2023.

10 Ratni zločin protiv civilnog stanovništva – Član 142: (1) Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi ... da se prema civilnom stanovništvu vrše ... mučenja, nečovječna postupanja, ... nanošenje velikih patnji ili povreda telesnog integriteta ili zdravlja; ... prisiljavanje na prostituciju ili silovanja; ... ili ko izvrši neko od navedenih dela, kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.

11 Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika – Član 144: Ko kršeći pravila međunarodnog prava naredi da se prema ratnim zarobljenicima vrše ... mučenja, nečovječna postupanja, ... nanošenje velikih patnji ili povreda telesnog integriteta ili zdravlja, ili ko izvrši neko od navedenih dela, kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.

12 Član 38. KZSFRJ: (1) Zatvor ne može biti kraći od petnaest dana ni duži od petnaest godina. (2) Za krivična dela za koja je propisana smrtna kazna sud može izreći i zatvor od dvadeset godina.

B. KAKO SUDOVI ODMJERAJU KAZNU?

Prilikom odmjeravanja kazni sudovi su dužni primijeniti više odredbi KZBiH, odnosno KZSFRJ. Prije svega, članom 39. KZBiH propisana je svrha kažnjavanja kojom bi se sudovi morali rukovoditi u odluci o kazni, a to je da izraze društvenu osudu učinjenog krivičnog djela, da utiču na počinitelja da ubuduće ne čini krivična djela i da potaknu njegov preodgoj, da utiču na ostale da ne čine krivična djela, da utiču na svijest građana o pogibeljnosti krivičnih djela i o pravednosti kažnjavanja počinitelja. Član 33. KZSFRJ sadrži slične formulacije, koje su bile prilagođene tadašnjem socijalističkom samoupravnom sistemu, te je svrha kažnjavanja bila i *jačanje morala socijalističkog samoupravnog društva i uticaj na razvijanje društvene odgovornosti i discipline građana*.¹³

Međutim, postoji i dodatna svrha, o kojoj Sud BiH uopće ne vodi računa kada izriče odgovarajuće kazne, a koju propisuje KZBiH, a to je da je svrha krivičnih sankcija zaštita i satisfakcija žrtve krivičnog djela.¹⁴ Ni u jednoj od pregledanih presuda Sud BiH nije imao u vidu ovu svrhu kada je izricao odgovarajuće kazne prema KZBiH.¹⁵

Pored svrhe kažnjavanja, kada sudovi odmjeraju kazne počiniteljima, dužni su primijeniti i odredbu koja se odnosi na uzimanje u obzir olakšavajućih i otežavajućih okolnosti vezanih za počinjeno krivično djelo i počinitelja. U članu 48. stav (1) KZBiH (identično u članu 41. stav (1) KZSFRJ) predviđeno je da će sud počinitelju krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to krivično djelo imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a posebno stepen krivice, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život počinitelja, njegove osobne prilike i njegovo držanje nakon počinjenog krivičnog djela, kao

¹³ Član 33. KZSFRJ: U okviru opšte svrhe krivičnih sankcija (član 5. stav 2), svrha kažnjavanja je: 1) sprečavanje učinioca da čini krivična dela i njegovo prevaspitavanje; 2) vaspitni uticaj na druge da čine krivična dela; 3) jačanja morala socijalističkog samoupravnog društva i uticaj na razvijanje društvene odgovornosti i discipline građana.

¹⁴ Član 6. tačka b) KZBiH.

¹⁵ Prema KZSFRJ, u doba socijalističkog sistema, ta svrha je bila propisana članom 5. stav (2): Opšta svrha propisivanja i izricanja krivičnih sankcija je suzbijanje društveno opasnih delatnosti kojima se povređuju ili ugrožavaju društvene vrednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom.

i druge okolnosti koje se odnose na osobu počinitelja. Ovo nije konačna lista olakšavajućih i otežavajućih okolnosti i sudovima je dozvoljeno da utvrđuju dodatne okolnosti u skladu s navedenom svrhom kažnjavanja.

Iako je u KZBiH propisana najniža kazna zatvora za zločine protiv čovječnosti u trajanju od deset godina, a u KZSFRJ je to pet godina za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i ratnih zarobljenika, oba zakona dozvoljavaju ublažavanje kazne ispod granice propisane zakonom. Članom 49(b) KZBiH (isto kao član 42. tačka 2) KZSFRJ) sud može odmjeriti kaznu ispod granice propisane zakonom kada utvrdi da postoje „osobito olakšavajuće okolnosti“ i kada se i ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja. Međutim, kada je riječ o zločinima protiv čovječnosti, ni ublažavanjem kazne ne može se izreći zatvorska kazna kraća od pet godina,¹⁶ dok se za ratne zločine zatvorska kazna može ublažiti na kaznu zatvora od jedne godine.¹⁷ Iako su u prethodnoj analizi date praktične smjernice o primjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti prilikom odmjeravanja kazne, pregled presuda nakon davanja tih smjernica pokazuje da postoje određeni pomaci, ali da još uvijek u značajnoj mjeri postoji pogrešna primjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, koja rezultira nedosljednim odmjeravanjem kazni, nerazmjerno niskim kaznama te, u konačnici, umanjenom pravdom za žrtve.

Posebno je uočeno da nakon što optuženi budu osuđeni za učinjeni ratni zločin po odredbama KZSFRJ za koji je propisana minimalna kazna zatvora od pet godina, a zatim im bude izrečena ublažena kazna zatvora od jedne godine po odredbama KZSFRJ, nakon pravomoćnosti ovakve presude osuđeni na zatvorsku kaznu od jedne godine traže zamjenu kazne zatvora novčanom kaznom. Međutim, kako ta zamjena nije predviđena po KZSFRJ, a jeste po važećim krivičnim zakonima, Sud BiH, ali i sudovi entiteta i BDBiH pogrešno primjenjuju važeće krivične zakone na krivična djela utvrđena na osnovu KZSFRJ i na zatvorske kazne izrečene u skladu sa KZSFRJ te zamjenjuju izrečene kazne zatvora od jedne godine novčanom kaznom prema pravilima KZBiH, KZRS, KZFBiH i KZBDBiH.¹⁸ Na taj način dolazi

¹⁶ Član 50. stav 1. tačka a) KZBiH: Kad postoje uvjeti za ublažavanje kazne iz člana 49. (Ublažavanje kazne) ovog zakona, sud će ublažiti kaznu u ovim granicama: ako je za krivično djelo kao najmanja mjera kazne propisana kazna zatvora od deset ili više godina, kazna se može ublažiti do pet godina zatvora; ...

¹⁷ Član 43. KZSFRJ: (1) Kad postoje uslovi za ublažavanje kazne iz člana 42. ovog zakona, sud će ublažiti kaznu u ovim granicama: 1) ako je za krivično delo kao najmanja mera kazne propisan zatvor u trajanju od tri ili više godina, kazna se može ublažiti do jedne godine zatvora; ...

¹⁸ Član 42a. KZBiH, član 46a. KZRS, član 43a. KZFBiH i član 43a. KZBD.

do primjene dvaju materijalnih zakona na isto krivično djelo ratnog zločina, što predstavlja povredu krivičnog zakona jer je u pogledu krivičnog djela koje je predmet optužbe primijenjen zakon koji se ne može primijeniti. Kao posljedica ovakvog postupanja sudova, pojedini osuđeni ratni zločinci ne budu u zatvoru ni jedan jedini dan.

Zbog toga i ovu analizu ponovo prate prethodne smjernice¹⁹ za odmjeravanje kazni, zasnovane na domaćim presudama i međunarodnim praksama odmjeravanja kazni, kojima se nastoji pomoći sudovima u odmjeravanju odgovarajućih kazni za ratno seksualno nasilje. Smjernice su usklađene s preporukama iz objavljenog OSCE-ovog izvještaja o procesuiranju ratnog seksualnog nasilja u BiH kojim se pravosudni sektor poziva da *razmotri izradu praktičnih smjernica o primjerenoj primjeni takvih (olakšavajućih i otežavajućih) okolnosti prilikom odmjeravanja kazne.*²⁰

¹⁹ Kyle Delbyck, *Kažnjavanje ratnog seksualnog nasilja: Smjernice za suzbijanje nedosljednosti u odmjeravanju kazni*, 2018, str. 62-66.

²⁰ OSCE, *Postizanje pravde*, (juni, 2017), str. 77.

III. Presude za višestruka krivična djela: nejasna i neujednačena praksa

U prethodnoj analizi, koja se odnosila na period od 2012. do 2017. godine, utvrđeno je da u većini analiziranih presuda kojima su počinitelji osuđeni za višestruka krivična djela sudsko vijeće nije razmatralo olakšavajuće i otežavajuće okolnosti primjenjive na krivično djelo koje se odnosilo na seksualno nasilje. Ovaj put analizirana su ukupno 24 predmeta, u kojima su optuženi osuđeni za počinjenje višestrukih krivičnih djela, od kojih se bar jedan način izvršenja djela ili jedno krivično djelo odnosilo na ratno seksualno nasilje. Od ta 24 predmeta 16 je procesuirano pred Sudom BiH, a 8 pred entitetskim sudovima.

Ovaj put utvrđeno je da je u jednakom broju predmeta na državnom nivou u kojima su počinitelji osuđeni za višestruka krivična djela (8 od 16 predmeta) sudsko vijeće razmatralo otežavajuće okolnosti primjenjive na seksualno nasilje. Međutim, kada je riječ o entitetskim sudovima, ni u jednom od osam analiziranih predmeta sudsko vijeće nije razmatralo otežavajuće okolnosti primjenjive na seksualno nasilje.

Kao što je na to prethodno ukazivano, presude za višestruka krivična djela u kojima sudska vijeća ne utvrđuju olakšavajuće i otežavajuće okolnosti koje su specifične za seksualno nasilje za posljedicu imaju da takve presude ne odražavaju težinu seksualnog nasilja niti patnje žrtava.²¹

²¹ Vidi str. 18. Kyle Delbyck, *Kažnjavanje ratnog seksualnog nasilja: Smjernice za suzbijanje nedosljednosti u odmjeravanju kazni*, 2018. Zaključeno je da nepostojanje individualizirane analize u presudama za višestruka krivična djela primarno utiče na neutvrđivanje otežavajućih okolnosti koje su specifične za krivično djelo seksualnog nasilja. Kako ne postoji opis takvih okolnosti i udjela ovog krivičnog djela u kazni, presude za višestruka krivična djela ne odražavaju težinu seksualnog nasilja niti patnje žrtava.

A. ANALIZA PREDMETA PRED SUDOM BIH – ZANEMARIVANJE SVRHE I SPECIFIČNIH OKOLNOSTI KOJE SE ODOSE NA RATNO SEKSUALNO NASILJE

Na državnom nivou, u periodu od 2016. do 2023. godine,²² od 16 predmeta ratnih zločina²³ u kojima su počinitelji osuđeni za višestruka krivična djela koja su uključivala i seksualno nasilje ni u jednoj od presuda nije uzeta u obzir svrha krivičnopravnih sankcija, a to je zaštita i satisfakcija žrtve krivičnog djela.²⁴

U osam od ovih šesnaest predmeta Sud BiH izricao je kazne nakon individualizirane analize konkretnih otežavajućih i olakšavajućih okolnosti koje su se odnosile na ratno seksualno nasilje, odnosno konkretnog počinioca.

Tako naprimjer u predmetu protiv optuženog **Ibrahima Demirovića i drugih**²⁵ optuženi je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od deset godina jer je počinio krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva, i to nečovječnim postupanjem, prisiljavanjem na prinudni rad i silovanjem. Sud je od otežavajućih okolnosti koje se isključivo odnose na seksu-

²² U ovoj analizi obrađeni su i oni predmeti i presude koje nisu bile obuhvaćene prethodnom analizom zbog nedostupnosti u tom momentu, kao i oni predmeti u kojima je bila donesena prvostepena presuda i koja je bila predmetom prethodne analize, ali je nakon prethodne analize donesena drugostepena presuda ili je prvostepena ukinuta pa donesena nova prvostepena presuda, a onda po žalbi eventualno i drugostepena.

²³ Na državnom nivou je u okviru tih 15 predmeta analizirano sljedećih 30 prvostepenih, drugostepenih i trećestepenih presuda: Presuda Suda BiH br. S1 1 K 038523 22 Kri od 24. 5. 2022; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 034278 20 od 27. 5. 2022. i br. S1 1 K 034278 22 Krž od 25. 10. 2022; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 015591 16 Kri od 17. 11. 2017. i br. S1 1 K 015591 18 Krž 2 od 23. 3. 2018; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 017146 15 Kri od 13. 10. 2017. i br. S1 1 K 017146 18 Krž 2 od 21. 9. 2018; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 017182 16 Kri od 2. 10. 2018. i br. S1 1 K 017182 19 Krž od 6. 6. 2019; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 018013 15 Kri od 19. 5. 2017, zatim br. S1 1 K 018013 17 Krž 9 od 7. 11. 2017. i Presuda Apelacionog odjeljenja Suda BiH br. S1 1 K 018013 17 Kžk od 21. 12. 2018; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 008494 17 Kžk od 3. 9. 2018; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 016447 14 Kri od 7. 3. 2017. i br. S1 1 K 016447 17 Krž 2 od 3. 11. 2017; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 021173 16 Kri od 17. 11. 2017. i br. S1 1 K 021173 18 Krž 2 od 8. 5. 2018; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020380 16 Kri od 15. 1. 2018. i br. S1 1 K 020380 18 Krž 2 od 24. 5. 2018; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020032 15 Kri od 9. 12. 2016. (ova prvostepena presuda korištena je u prethodnoj analizi, ali u međuvremenu je donesena i drugostepena presuda po uloženoj žalbi kojom je ukinut jedan dio oslobađajućeg dijela prvostepene presude), i to Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020032 17 Krž 11 od 14. 4. 2017, a zatim je u vezi s tim ukinutim dijelom donesena Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020032 17 Kžk od 3. 11. 2017; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 021351 17 Kri od 11. 6. 2021. i br. S1 1 K 021351 21 Krž 2 od 9. 3. 2022; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 023242 17 Kri od 22. 3. 2019. i br. S1 1 K 023242 19 Krž 17 od 7. 10. 2019; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 024006 17 Kri od 6. 9. 2018. i br. S1 1 K 024006 18 Krž od 31. 1. 2019; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020821 16 Kri od 30. 10. 2018. i br. S1 1 K 020821 18 Krž 18 od 15. 2. 2019; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 019908 16 Kri od 30. 9. 2020. i br. S1 1 K 019908 20 Krž 5 od 19. 2. 2021.

²⁴ Član 6. tačka b) KZBiH.

²⁵ *Ibrahim Demirović i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 0 17146 15 Kri od 13. 10. 2017, pasus 388.

alno nasilje cijenio da je optuženi iskazao upornost u izvršenju krivičnog djela tako što je u dužem periodu i u više navrata silovao oštećenu, koristeći pritom položaj u kojem se nalazila oštećena, kao i svoju pripadnost i rukovodnu funkciju u oružanoj formaciji koju je obavljao u tom periodu. Drugostepeni sud²⁶ preinačio je ovu odluku o kazni te je povisio na trinaest godina zatvora, pri čemu je od dodatnih otežavajućih okolnosti vezanih za silovanje naveo da je optuženi sam čin silovanja počinio u svrhu poniženja, diskriminacije i degradacije ličnosti oštećene, te da je to činio izvođenjem iz zatočeničkog objekta gdje je oštećena bila zatočena s roditeljima i maloljetnim bratom.

Specifične otežavajuće okolnosti u vezi sa seksualnim nasiljem cijenjene su i u sljedećim predmetima: **Momir Tasić i drugi**²⁷, **Duško Suvara**²⁸, **Nihad Bojadžić**²⁹, **Emir Drakovac i drugi**³⁰, **Slobodan Karagić**³¹, **Mato Baotić**³² i **Saša Cvetković**³³.

U prethodnoj analizi za period od 2012. do 2017. godine utvrđeno je da 8 od 13 presuda na državnom nivou nije sadržavalo osvrt na seksualno nasilje u dijelu odluke o kazni.³⁴ Analizom presuda donesenih nakon toga utvrđeno je da postoji određeni pomak, te da je sada na državnom nivou jednak broj presuda za višestruka krivična djela, 8 od 16 analiziranih predmeta koji u dijelu odluke o kazni ne sadrže osvrt na otežavajuće i olakšavajuće okolnosti vezane za počinjeno seksualno nasilje.

²⁶ Presuda Suda BiH br. S1 1 K 017146 18 Krž 2 od 21. 9. 2018, pasusi 181. i 182.

²⁷ *Momir Tasić i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 024006 17 Kri od 6. 9. 2018, pasusi 241, 242. i 244. Ova presuda potvrđena je u ovom dijelu drugostepenom presudom Suda BiH br. S1 1 K 024006 18 Krž od 31. 1. 2019, pasusi 139. i 140.

²⁸ *Duško Suvara*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 034278 20 od 27. 5. 2022, pasusi 244. i 245, i br. S1 1 K 034278 22 Krž od 25. 10. 2022, pasusi 71. i 72.

²⁹ *Nihad Bojadžić*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 008494 17 Kžk od 3. 9. 2018, pasus 582.

³⁰ *Emir Drakovac i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 016447 14 Kri od 7. 3. 2017, pasusi 229. i 230, i Presuda Suda BiH br. S1 1 K 016447 17 Krž 2 od 3. 11. 2017, pasusi 123–125.

³¹ *Slobodan Karagić*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020380 16 Kri od 15. 1. 2018, pasus 202, i Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020380 18 Krž 2 od 24. 5. 2018, pasusi 190. i 191.

³² *Mato Baotić*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020032 15 Kri od 9. 12. 2016, pasus 221. – ova prvostepena presuda korištena je u prethodnoj analizi, ali u međuvremenu je donesena i drugostepena presuda po uloženoj žalbi kojom je ukinut jedan dio oslobađajućeg dijela prvostepene presude, i to Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020032 17 Krž 11 od 14. 4. 2017, pasusi 116. i 118, a zatim je u vezi s tim ukinutim dijelom donesena Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020032 17 Kžk od 3. 11. 2017. u kojoj je optuženi osuđen za još tri tačke optužnice koje se nisu odnosile na seksualno nasilje.

³³ *Saša Cvetković*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 023242 17 Kri od 22. 3. 2019, pasusi 289. i 290, i Presuda Suda BiH br. S1 1 K 023242 19 Krž 17 od 7. 10. 2019, pasus 60.

³⁴ Vidjeti Kyle Delbyck, *Kažnjavanje ratnog seksualnog nasilja: smjernice za suzbijanje nedosljednosti u odmjeravanju kazni*, 2018, str. 19.

Pa tako, u predmetu protiv optuženih **Goran Mrđa i drugi**³⁵ Sud BiH nije naveo nijednu otežavajuću okolnost u vezi s počinjenim silovanjem, već je općenito naveo otežavajuće okolnosti za sva krivična djela i krivičnopravne radnje optuženih iako je optuženi Goran Mrđa odveo oštećenu u sobu, gdje ju je nasilu i uz prijetnju nožem svukao, a potom oborio na leđa, nakon čega su četiri od pet lica koja su ušla u kuću urinirali po oštećenoj i naizmjenično je silovali.

Sud BiH postupio je na isti način i u preostalim sedam predmeta koji se odnose na višestruka krivična djela ratnog zločina, te prilikom odmjeravanja kazne nije navodio specifične otežavajuće (ili olakšavajuće) okolnosti za počinjeno seksualno nasilje. Radilo se o predmetima protiv optuženih **Šabana Haskića i drugih**³⁶, **Senada Džananovića i drugih**³⁷, **Edhema Žilića**³⁸, **Ivana Medića i drugih**³⁹, **Novice Tripkovića**⁴⁰, **Jovana Tintora**⁴¹ i **Borisa Bošnjaka i drugih**⁴².

B. ANALIZA PREDMETA NA ENTITETSKOM NIVOU: POTPUNO ZANEMARIVANJE RATNOG SEKSUALNOG NASILJA

U prethodnoj analizi presuda na entitetskom nivou za period između 2012. i 2017. godine utvrđeno je da od petnaest prvostepenih presuda koje uključuju višestruka krivična djela samo dvije presude razmatraju otežavajuće okolnosti koje se odnose na djelo seksualnog nasilja u svrhu odmjeravanja kazne.⁴³

³⁵ *Goran Mrđa i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 018013 17 Kžk od 21. 12. 2018, pasus 544.

³⁶ *Šaban Haskić i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 017182 16 Kri od 2. 10. 2018, pasusi 667–672. Prvostepena presuda potvrđena je drugostepenom presudom Suda BiH br. S1 1 K 017182 19 Krž od 6. 6. 2019.

³⁷ *Senad Džananović i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 021351 17 Kri od 11. 6. 2021, pasusi 923. i 925. Ova presuda potvrđena je drugostepenom presudom Suda BiH br. S1 1 K 021351 21 Krž 2 od 9. 3. 2022, pasus 325.

³⁸ *Edhem Žilić*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 015591 16 Kri od 17. 11. 2017, pasusi 317–321, i br. S1 1 K 015591 18 Krž 2 od 23. 3. 2018, pasusi 77. i 78.

³⁹ *Ivan Medić i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 021173 16 Kri od 17. 11. 2017, pasus 213, i br. S1 1 K 021173 18 Krž 2 od 8. 5. 2018, pasus 36.

⁴⁰ *Novica Tripković*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 038523 22 Kri od 24. 5. 2022, pasus 65.

⁴¹ *Jovan Tintor*, Presuda Suda BiH br. S 1 1 K 020821 16 Kri od 30. 10. 2018, pasusi 563–566, i br. S1 1 K 020821 18 Krž 18 od 15. 2. 2019, pasus 345.

⁴² *Boris Bošnjak i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 019908 16 Kri od 30. 9. 2020, pasusi 884–888, i br. S1 1 K 019908 20 Krž 5 od 19. 2. 2021, pasusi 197. i 198.

⁴³ Vidjeti Kyle Delbyck, *Kažnjavanje ratnog seksualnog nasilja: Smjernice za suzbijanje nedosljednosti u odmjeravanju kazni*, 2018, str. 21.

Ovaj put analizirano je osam predmeta⁴⁴ koji su vođeni pred entitetskim sudovima u kojima su počinitelji osuđeni za višestruka krivična djela u periodu od 2016. do 2023. godine.⁴⁵ **Ni u jednom od ovih osam predmeta se izričito ne cijene**, u svrhu kažnjavanja, otežavajuće ili olakšavajuće okolnosti koje se konkretno odnose na seksualno nasilje.

Tako je u predmetu protiv optuženih **J. A. i M. Đ.**⁴⁶ optuženi M. Đ. osuđen što je u tri navrata u razmaku od tri do četiri dana silovao oštećenu, koja se kao zarobljenik nalazila u krugu vojnog zatvora, a pritom je optuženi M. Đ. iskoristio svoj položaj te nemoć i strah oštećene.⁴⁷ Međutim, prilikom odmjeravanja odgovarajuće kazne sud nije cijenio nijednu od ovih okolnosti niti se osvrnuo na njihov specifičan uticaj na žrtvu, već je ponovio opće okolnosti koje su pobrojane u članu 41. KZSRFJ.

Također je uočeno da sudovi u različitim presudama koje se odnose na različite optužene i na različite činjenične okolnosti navode identične razloge metodom kopiranja, sa istim gramatičkim greškama, kao što je to slučaj u predmetu protiv optuženog **D. D.**⁴⁸

⁴⁴ Na entitetskom nivou je u okviru tih osam predmeta analizirano sljedećih 15 prvostepenih, drugostepenih i trećestepenih presuda: Presuda Kantonalnog suda u Novom Travniku br. 06 0 K 009862 19 K 2 od 20. 5. 2019. i Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 06 0 K 009862 19 Kž 2 od 14. 11. 2019; Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 K 023306 17 K 2 od 23. 10. 2018 (prethodna prvostepena presuda u ovom predmetu bila je predmetom prošle analize, ali ta presuda je ukinuta i vraćeno na ponovno suđenje, a onda je donesena ova nova prvostepena presuda) i Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 09 0 K 023306 19 Kž od 30. 1. 2020; Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 09 0 K 000748 16 Kžž 2 od 9. 3. 2017 (trećestepena, s tim da je prvostepena, koja je ukinuta, bila predmetom prethodne analize); Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 K 023862 15 K od 17. 06. 2016 (korištena u prethodnoj analizi, ali sada ima i drugostepena koja nije prethodno analizirana) i Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 09 0 K 023862 16 Kž 9 od 6. 4. 2017; Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 04 0 K 005715 17 Kž od 22. 3. 2019. i Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 04 0 K 005715 19 Kžž od 3. 3. 2021; Presuda Okružnog suda u Banjaluci br. 11 0 K 017578 16 K od 31. 10. 2016. i Presuda Vrhovnog suda Republike Srpske br. 11 0 K 017578 17 Kž od 21. 3. 2017; Presuda Kantonalnog suda u Zenici br. 04 0 K 007756 16 K od 4. 10. 2017. i Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 04 0 K 007756 18 Kž od 8. 5. 2018; Presuda Kantonalnog suda u Mostaru br. 07 0 K 013762 18 K 2 od 25. 2. 2019. i Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 07 0 K 013762 19 Kž 2 od 5. 11. 2019.

⁴⁵ U ovoj analizi obrađeni su i oni predmeti i presude koje nisu bile obuhvaćene prethodnom analizom zbog nedostupnosti u tom momentu, kao i oni predmeti u kojima je bila donesena prvostepena presuda i koja je bila predmetom prethodne analize, ali je nakon prethodne analize donesena drugostepena presuda ili je prvostepena ukinuta pa donesena nova prvostepena presuda, a onda po žalbi eventualno i drugostepena.

⁴⁶ Za razliku od Suda BiH, entitetski sudovi u presudama ponekad objavljuju puna imena i prezimena optuženih, a ponekad samo njihove inicijale. Iz tog razloga i u ovoj analizi su navedeni inicijali optuženih kada su samo oni bili dostupni.

⁴⁷ *J. A. i M. Đ.*, Presuda Kantonalnog suda u Novom Travniku br. 06 0 K 009862 19 K 2 od 20. 5. 2019, str. 39-40.

⁴⁸ *D. D.*, Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 K 023862 15 K od 17. 6. 2016 (korištena u prethodnoj analizi, ali sada ima i drugostepena koja nije prethodno analizirana), str. 19, i Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 09 0 K 023862 16 Kž 9 od 6. 4. 2017, str. 17.

i optuženog **Milkana Gojkovića**⁴⁹. Prvostepeni sud u oba predmeta, dakle i protiv optuženog D. D.⁵⁰ i protiv optuženog Milkana Gojkovića⁵¹, iako se radilo o potpuno drugačijim činjeničnim okolnostima silovanja, počinocima i oštećenim, navodi istovjetno obrazloženje i uz iste gramatičke greške: *... kao otežavajuću okolnost sud je cijenio štetnost posljedice koju je izvršenje krivičnog djela proizvelo za zdravlje oštećene, dok drugih posebne otežavajuće okolnosti sud nije našao.*

Na isti ili sličan način entitetski sudovi postupili su i u predmetima protiv optuženih **Mate Martića**⁵², **N. E.**, **M. A.** i **K. S.**⁵³, **D. V.**⁵⁴, **Gorana Smiljanića i drugih**⁵⁵ i **Mladena Milanovića**⁵⁶.

⁴⁹ *Milkan Gojković*, Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 K 023306 17 K 2 od 23. 10. 2018 (prethodna prvostepena presuda u ovo predmetu je bila predmet prošle analize, ali ta presuda je ukinuta i vraćeno na ponovno suđenje, a onda je donesena ova nova prvostepena presuda).

⁵⁰ *D. D.*, str. 19. Presude od 17. 6. 2016.

⁵¹ *Milkan Gojković*, str. 66. Presude od 23. 10. 2018.

⁵² *Mato Martić*, Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 04 0 K 005715 17 Kžk od 22. 3. 2019, str. 25, i br. 04 0 K 005715 19 Kžž od 3. 3. 2021, str. 10.

⁵³ *N. E., M. A. i K. S.*, Presuda Kantonalnog suda u Zenici br. 04 0 K 007756 16 K od 4. 10. 2017, str. 29, i Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 04 0 K 007756 18 Kž od 8. 5. 2018, str. 16.

⁵⁴ *D. V.*, Presuda Kantonalnog suda u Mostaru br. 07 0 K 013762 18 K 2 od 25. 2. 2019, str. 34. Ova presuda potvrđena je Presudom Vrhovnog suda Federacije BiH br. 07 0 K 013762 19 Kž 2 od 5. 11. 2019.

⁵⁵ *Goran Smiljanić i drugi*, Presuda Okružnog suda u Banjaluci br. 11 0 K 017578 16 K od 31. 10. 2016, str. 26. Ova presuda prvostepenog suda potvrđena je presudom Vrhovnog suda RS pod br. 11 0 K 017578 17 Kž od 21. 3. 2017, a relevantni dio koji se odnosi na sankciju sadržan je na str. 12.

⁵⁶ *Mladen Milanović*, Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 09 0 K 000748 16 Kžž 2 od 9. 3. 2017, str. 10 (trećestepena, s tim da je prvostepena, koja je ukinuta, bila predmetom prethodne analize).

C. NEJASNO ODLUČIVANJE I IGNORISANJE ŽRTAVA

Analizirane presude za višestruka krivična djela koja uključuju ratno seksualno nasilje, koje su donesene na državnom nivou, još uvijek ne daju dovoljno uvida u način na koji se ratno seksualno nasilje treba kažnjavati u tim predmetima. Sud BiH prilikom odmjeravanja kazne ni u jednom predmetu nije uzeo u obzir svrhu krivičnih sankcija koja se odnosi na zaštitu i satisfakciju žrtve krivičnog djela. Osim toga, polovina analiziranih predmeta sadrži samo generalne formulacije u vezi s otežavajućim i olakšavajućim okolnostima koje su uzete u obzir prilikom odmjeravanja kazne, i ne navode se specifične okolnosti za to konkretno djelo i tog konkretnog počinioca.

Na entitetskom nivou postojeće stanje još je gore. Nijedna od analiziranih presuda nije sadržavala specifične otežavajuće i olakšavajuće okolnosti koje se odnose na ratno seksualno nasilje koje je počinjeno uz drugo djelo ratnog zločina.

Usljed ovakvog postupanja, postojeća sudska praksa je veoma siromašna u pogledu pozitivnih primjera koji bi mogli pomoći u budućem djelovanju sudova u smislu odmjeravanja kazni za ratno seksualno nasilje.

IV. Osude isključivo za seksualno nasilje: specifične okolnosti nedovoljno uzete u obzir

U predmetima u kojima su počinitelji osuđeni isključivo za ratno seksualno nasilje na državnom nivou analizirano je ukupno 13 osuđujućih predmeta s ukupno 27 presuda, a na nivou entiteta analizirana su dva osuđujuća predmeta s ukupno četiri presude.⁵⁷ Utvrđeno je da prilikom odmjerenja kazni u značajnom broju predmeta sudovi još uvijek ne uzimaju u obzir specifične okolnosti vezane za seksualno nasilje.

A. UZIMANJE U OBZIR SPECIFIČNIH OTEŽAVAJUĆIH ILI OLAKŠAVAJUĆIH OKOLNOSTI

Analizom osuđujućih predmeta na državnom nivou⁵⁸ može se zaključiti, kao što je to zaključeno i u prethodnoj analizi,⁵⁹ da sudska vijeća u određenom broju **predmeta nastoje utvrditi specifične otežavajuće i olakšavajuće okolnosti vezane za seksualno nasilje**, izbjegavajući formalistički jezik.

Tako u predmetu protiv optuženog **Joze Đojića** prvostepeni sud je uzeo u obzir sljedeće konkretne otežavajuće okolnosti: *... naročitu upornost i bezobzirnost koju je optuženi pokazao prilikom poduzimanja radnje silovanja oštećene koja je u to vrijeme bila maloljetna; otrgnuo joj je iz naručja petomjesečno dijete i prijetio da će mu nauditi, prijetio da će ubiti*

⁵⁷ U većini predmeta budu donesene prvostepena i drugostepena presuda, ali u nekim predmetima prvostepena presuda bude ukinuta jednom ili više puta, pa zbog toga postoji veći broj presuda nego što je broj predmeta.

⁵⁸ To su sljedeće presude: Presuda Suda BiH br. S1 1 K 005151 18 Kri od 27. 2. 2019. i br. S1 1 K 005151 19 Krž od 9. 7. 2019; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 017362 14 Kri od 13. 11. 2017. i br. S1 1 K 017362 17 Krž 2 od 28. 2. 2018; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 018442 15 Kri od 14. 9. 2018. i br. S1 1 K 018442 18 Krž od 14. 2. 2019; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 018560 21 Krž 2 od 24. 8. 2021. i br. S1 1 K 018560 21 Kžk od 21. 12. 2021; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 021644 18 Kri od 4. 12. 2018. i br. S1 1 K 021644 19 Krž od 12. 3. 2019; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 023309 17 Kri od 11. 10. 2017. i br. S1 1 K 023309 17 Krž od 19. 1. 2018; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 023906 17 Kri od 5. 7. 2018, Rješenje Suda BiH br. S1 1K 023906 18 Krž 3 od 30. 11. 2018. i Presuda Apelacionog vijeća Suda BiH br. S1 1K 023906 18 Kžk od 5. 7. 2019; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 024032 18 Kri od 19. 9. 2018. i br. S1 1 K 024032 18 Krž 3 od 24. 12. 2018; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 026633 17 Kri od 12. 10. 2018 (ukinuta i donesena nova prvostepena osuđujuća), br. S1 1 K 026633 19 Krž 5 od 26. 3. 2019. i br. S1 1 K 026633 19 Kžk od 18. 7. 2019; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 028283 19 Kri od 14. 9. 2020. i br. S1 1 K 028283 20 Krž od 21. 12. 2020; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 033539 19 Kri od 3. 12. 2020. i br. S1 1 K 033539 21 Krž 2 od 8. 6. 2021; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 041911 21 Kro od 11. 4. 2022; Presuda Suda BiH br. S1 1 K 041154 21 Kri od 18. 11. 2022. i br. S1 1 K 041154 22 Krž 2 od 30. 3. 2023.

⁵⁹ Vidi str. 24: *... nastoje utvrditi specifične otežavajuće i olakšavajuće okolnosti, izbjegavajući formalistički jezik. „Kažnjavanje ratnog seksualnog nasilja: Smjernice za suzbijanje nedosljednosti u odmjerenju kazni“.*

njenog muža koji se nalazio u logoru, nije se obazirao na molbe oštećene niti na njeno opiranjje, kao ni na plač većeg broja djece koja su se nalazila u stanu, stalno je udarao, šamarao i vukao za kosu oštećenu, pokazao je naročiti stepen brutalnosti i bezosjećajnosti, posljedice za oštećenu su da je narušenog mentalnog zdravlja i da se i danas osjeća poniženom i degradiranom zbog teškog događaja koji joj je obilježio i otežao život kako u porodičnom okruženju tako i u zajednici u kojoj je nastavila da živi, a o čemu je, vidno potresena, svjedočila na glavnom pretresu.⁶⁰

U predmetu protiv optuženog **Milisava Ikonića i drugih** kao otežavajuće okolnosti cijenjene su višestruke radnje silovanja i upornost koju je optuženi ispoljio tokom šest noći, gotovo uzastopno, u kojima je silovao oštećenu i tokom boravka u školi, te da je to bilo njeno prvo seksualno iskustvo.⁶¹

Konkretne otežavajuće okolnosti koje se odnose na silovanje cijenjene su prilikom odmjera- vanja kazne i u predmetima protiv optuženog **Adema Kostjerevca**⁶², **Vuka Ratkovića**⁶³, **Žarka Vukovića**⁶⁴, **Elvira Muminovića i drugih**⁶⁵, kao i **Radovana Veljovića**⁶⁶.

Međutim, u tri predmeta na državnom nivou sud djelimično cijeni pojedine okolnosti počinjenja djela, ali ih ne smatra otežavajućim. Naprimjer, u predmetu protiv optuženog **Dragana Janjića**⁶⁷ sud uopće ne nalazi otežavajuće okolnosti na strani optuženog jer se ... *radilo o jednoj žrtvi nad kojom je izvršen jednokratni akt silovanja, žrtva nije pripadala kategoriji zatočenih/bolesnih/maloljetnih ili starih osoba, optuženi prilikom učinjenja djela*

⁶⁰ Jozo Dojić, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 017362 14 Krl od 13. 11. 2017, pasus 119, i br. S1 1 K 017362 17 Krž 2 od 28. 2. 2018, pasus 96.

⁶¹ Milisav Ikonić i drugi, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 018442 15 Krl od 14. 9. 2018, pasusi 167–169, i Presuda Suda BiH br. S1 1 K 018442 18 Krž od 14. 2. 2019, pasus 51.

⁶² Adem Kostjerevac, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 018560 21 Krž 2 od 24. 8. 2021. i Presuda Suda BiH S1 1 K 018560 21 Kžk od 21. 12. 2021, pasusi 230, 232. i 233.

⁶³ Vuk Ratković, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 024032 18 Kri od 19. 9. 2018, pasus 246, koja je potvrđena drugostepenom pre- sudom br. S1 1 K 024032 18 Krž 3 od 24. 12. 2018. i u dijelu u vezi s ocjenom otežavajućih okolnosti, pasus 83.

⁶⁴ Žarko Vuković, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 023309 17 Kri od 11. 10. 2017, pasus 316, koja je potvrđena drugostepenom presudom br. S1 1 K 023309 17 Krž od 19. 1. 2018.

⁶⁵ Elvir Muminović i drugi, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 023906 17 Kri od 5. 7. 2018, Rješenje Suda BiH br. S1 1K 023906 18 Krž 3 od 30. 11. 2018. i Presuda Apelacionog vijeća Suda BiH br. S1 1K 023906 18 Kžk od 5. 7. 2019, pasus 182.

⁶⁶ Radovan Veljović, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 041154 21 Kri od 18. 11. 2022, pasus 266.

⁶⁷ Dragan Janjić, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 026633 17 Kri od 12. 10. 2018. godine (ukinuta i donesena nova prvostepena osuđujuća), br. S1 1 K 026633 19 Krž 5 od 26. 3. 2019. i br. S1 1 K 026633 19 Kžk od 18. 7. 2019, pasusi 59. i 60.

nije ispoljio bilo kakav oblik ekstremnog nasilja van onog uobičajenog kakav karakteriše silovanje po sebi, da je oštećena nesumnjivo kao žrtva silovanja pretrpjela fizičke i psihološke traume o čemu se u svom svjedočenju eksplicitno izjasnila mada ove posljedice koliko god bile teške po žrtvu nisu prešle prag koje redovno prate ovakvu vrstu nasilja. Sud pritom ne cijeni okolnosti da je optuženi prvo išao do stana oštećene i tražio je, pa je sutradan ponovo došao u isti stan, iz kojeg je izveo oštećenu i njenog maloljetnog sina, te njenu svekrvu sa dvoje djece i odveo ih u prostorije lokalne policijske stanice, gdje je u jednoj prostoriji zadržao oštećenu i njenog maloljetnog sina, dok je njenoj svekrvi rekao da je slobodna i da sa svojom djecom može ići kući, u kojem trenutku je oštećena od straha od onoga šta će se desiti njoj i njenom sinu zgrabila svoga sina i istrčala iz te prostorije, a potom i iz policijske stanice, da bi od velikog straha izgubila svijest i pala na zemlju, a kada je ista došla svijesti ugledala je optuženog kako stoji pored nje, koji ju je tada počeo udarati nogom po tijelu, nakon čega je uzeo njenog maloljetnog sina i predao ga njenoj svekrvi, rekavši da idu kući, dok je on oštećenu uveo u jednu manju prostoriju u policijskoj stanici, gdje joj je zaprijetio da ne pokušava pobjeći, a zatim joj naredio da se skinе, a onda je natjerao oštećenu da ga oralno zadovoljava, a zatim je silovao.

Na sličan način sud je postupio i u predmetu protiv optuženog **Saše Ćurčića**⁶⁸, kao i optuženog **Radovana Paprice i drugih**⁶⁹.

Osim ovih predmeta na državom nivou u kojima su cijenjene specifične okolnosti vezane za seksualno nasilje, izvršena je analiza i dvaju identifikovanih osuđujućih predmeta na entitetskom nivou koji se isključivo odnose na silovanja,⁷⁰ te je utvrđeno da se u jednom od njih djelimično cijene **specifične otežavajuće okolnosti vezane za seksualno nasilje**, a u drugom se ne cijene. U predmetu protiv optuženog **Predraga Đurovića**⁷¹ Kantonalni sud u Sarajevu cijenio je kao otežavajuće okolnosti teške i trajne posljedice počinjenog

⁶⁸ Saša Ćurčić, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 028283 19 Kri od 14. 9. 2020 pasusi 225. i 227, i br. S1 1 K 028283 20 Krž od 21. 12. 2020, pasusi 85–87.

⁶⁹ Radovan Paprica i drugi, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 033539 19 Kri od 3. 12. 2020, pasus 319. i br. S1 1 K 033539 21 Krž 2 od 8. 6. 2021, pasusi 97. i 98.

⁷⁰ To su sljedeće presude: Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 022246 16 K 2 od 30. 1. 2017. i Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 09 0 K 022246 17 Kž 5 od 20. 6. 2017; Presuda Okružnog suda u Doboju br. 13 0 K 003666 16 K 2 od 25. 1. 2017. i Presuda Vrhovnog suda RS br. 13 0 K 003666 17 Kž 2 od 18. 4. 2017.

⁷¹ Predrag Đurović, Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 022246 16 K 2 od 30. 1. 2017, str. 44. Ova presuda preinačena je drugostepenom presudom Vrhovnog suda Federacije BiH br. 09 0 K 022246 17 Kž 5 od 20. 6. 2017. u pogledu odluke o kazni koja je umanjena jer je prvostepeni sud precijenio otežavajuću okolnost u pogledu ranije osuđivanosti optuženog.

krivičnog djela u pogledu psihičkog zdravlja oštećene konstatovane nalazima vještaka, odnosno da je ista teško traumatizirana seksualnom torturom iz 1992. godine, s razvojem hroničnog posttraumatskog stresnog poremećaja koji je doveo do teških disfunkcija na planu pamćenja, pažnje, mišljenja, emocionalne i voljne sfere.

B. NAVODENJE OPĆIH PRAVILA O ODMJERAVANJU KAZNE IZ ČLANA 48. KZBIH (ČLAN 41. KZSFRJ) BEZ UTVRĐENJA KONKRETNIH OKOLNOSTI

U određenom broju presuda na državnom i entitetskom nivou prilikom odmjeravanja kazne sudovi se samo uopćeno pozivaju na odredbe člana 39.⁷² KZBiH (odnosno člana 33.⁷³ kada primjenjuju KZSFRJ), koje govore o svrsi kažnjavanja, i odredbi člana 48.⁷⁴ KZBiH (odnosno člana 41.⁷⁵ KZSFRJ kada primjenjuju KZSFRJ) koji govori o općim pravilima za odmjeravanje kazne. Sudovi pritom upće ne utvrđuju konkretne otežavajuće (niti olakšavajuće) okolnosti vezane za konkretno krivično djelo.

Tako naprimjer na državnom nivou u predmetu protiv optuženog **Milomira Davidovića** sud uopće ne nalazi otežavajuće okolnosti na strani optuženog iako su iz zatočeničkog centra doveli u stan dvije djevojke, od kojih je jedna bila maloljetna, nakon čega je u stan došao optuženi i drugi srpski vojnici, a zatim je optuženi silovao jednu oštećenu, koju su zatim silovali i drugi srpski vojnici, nakon čega su svi zajedno vratili obje oštećene u zatočenički centar. Sud se samo poziva na okolnosti iz članova 39. i 48. KZBiH.⁷⁶

72 Svrha kažnjavanja – član 39: Svrha kažnjavanja je: a) da se izrazi društvena osuda učinjenog krivičnog djela; b) da se utiče na počinioca da ubuduće ne čini krivična djela i podstakne njegovo prevaspitanje; c) da se utiče na ostale da ne čine krivična djela; i d) da se utiče na svijest građana o pogibeljnosti krivičnih djela i o pravednosti kažnjavanja počinilaca.

73 Svrha kažnjavanja – član 33: U okviru opšte svrhe krivičnih sankcija (član 5. stav 2) svrha kažnjavanja je:

1) sprečavanje učinioca da čini krivična dela i njegovo prevaspitanje; 2) vaspitni uticaj na druge da čine krivična dela; 3) jačanje morala socijalističkog samoupravnog društva i uticaj na razvijanje društvene odgovornosti i discipline građana.

74 Opšta pravila za odmjeravanje kazne – član 48: (1) Sud će počiniocu krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to krivično djelo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život počinioca, njegove lične prilike i njegovo držanje nakon učinjenog krivičnog djela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost počinioca.

75 Opšta pravila o odmjeravanju kazne – član 41: (1) Sud će učiniocu krivičnog dela odmeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to delo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je delo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike i njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca.

76 Milimir Davidović, Presuda od 27. 2. 2019, pasusi 224–227.

Na isti način Sud BiH postupa i u predmetima protiv optuženog **Milana Todovića**⁷⁷, kao i **Damira Miskina**⁷⁸.

Što se tiče entitetskih predmeta koji se odnose isključivo na seksualno nasilje, osim predmeta Kantonalnog suda u Sarajevu (koji je djelimično cijenio posebne okolnosti vezane za počinjenje silovanja kako je to pokazano u prethodnim pasusima), identifikovan je samo još jedan predmet, ali u njemu nisu cijinjene posebne otežavajuće okolnosti koje se odnose na silovanje. Naime, u predmetu protiv optuženog **V. N.**⁷⁹ optuženi je osuđen što je u više navrata u različite dane silovao oštećenu. Sud nije našao da postoje otežavajuće okolnosti na strani optuženog (kao npr. upornost i ponavljanje), već navodi: *Vijeće je primijenilo odredbe člana 41. stav 1. KZ SFRJ, preuzetog zakona, te odmjerilo kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to djelo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća. Vijeće je u pogledu krivičnog djela razmatralo kaznu koja je neophodna da zadovolji zakonske elemente i ciljeve, mora biti neophodna i srazmjerna jačini ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, patnji oštećene, da kazna utiče na druge da ne vrše krivična djela i društvenu osudu ponašanja optuženog, pobude iz kojih je djelo počinjeno, okolnosti pod kojim je djelo učinjeno, te individualizaciju kazne, pa je sud prilikom odmjeravanja kazne optuženom, cijenio sve okolnosti koje su mogle uticati na vrstu i visinu kazne, imajući u vidu: lična i individualna svojstva optuženog, držanje optuženog poslije izvršenog djela koji više nije činio krivična djela, njegove lične i porodične prilike, kao i olakšavajuće okolnosti na strani optuženog, da je: neosuđivan, starije dobi, otac dvoje djece, protek vremena od 23 godine nakon izvršenja djela. Vijeće nije našlo da postoje otežavajuće okolnosti na strani optuženog.*⁸⁰

Također je uočeno i to, kao što je navedeno i u prethodnom poglavlju kada je riječ o višestrukim krivičnim djelima, da sudska vijeća na državnom nivou u potpunosti zanemaruju svrhu krivično-pravnih sankcija koja se odnosi na *zaštitu i satisfakciju žrtve krivičnog djela*. Samo jedna od svih

⁷⁷ Milan Todović, Presuda od 4. 12. 2018. godine koja je potvrđena drugostepenom presudom od 12. 3. 2019.

⁷⁸ Damir Miskin, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 041911 21 Kro od 11. 4. 2022, pasus 47.

⁷⁹ V. N., Presuda Okružnog suda u Doboju br. 13 0 K 003666 16 K 2 od 25. 1. 2017.

⁸⁰ *Ibid.*, str. 26. Drugostepeni sud je Presudom Vrhovnog suda RS br. 13 0 K 003666 17 Kž 2 od 18. 4. 2017, str. 5, umanjio izrečenu zatvorsku kaznu prvostepenog suda navodeći da se zbog izostanka otežavajućih okolnosti svrha kažnjavanja može ostvariti i blažom kaznom.

analiziranih presuda na državnom nivou koje se odnose isključivo na seksualno nasilje spominje satisfakciju žrtve kao element svrhe izricanja kazne optuženom, i to u predmetu protiv optuženog **Milomira Davidovića**: *Stoga, ovakav sticaj različitih pojedinosti na strani optuženog u svojoj korelaciji, u konkretnom slučaju, nesumnjivo odražava karakter osobito olakšavajućih okolnosti u smislu člana 49. KZ BiH, zbog čega se Vijeće opredijelilo na izricanje zatvorske kazne u trajanju od 7 (sedam) godina, nalazeći da će se istom ostvariti svrha specijalne i generalne prevencije, a u konačnici i pružiti određena satisfakcija žrtvi krivičnog djela, što također predstavlja jedan od elemenata svrhe izricanja iste.*⁸¹

Međutim, čak i u ovoj presudi optuženom je ublažena zatvorska kazna, tako da je očito da je ovo pozivanje suda bilo samo formalističke prirode, bez stvarnog vođenja računa o svrsi sankcija iz člana 6. KZBiH.

Kako je ranije rečeno u dijelu o presudama za višestruka krivična djela, nepostojanje individualizirane analize otežavajućih i olakšavajućih okolnosti prikriva težinu seksualnog nasilja te stvara konfuziju oko odgovarajuće kazne. Primjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti nedosljedna je širom BiH, a u nekim slučajevima i proizvoljna, uz opravdanje da se radi o slobodnom sudskom uvjerenju. Rezultat toga je da su kazne često proizvoljne, a ovakvim odmjerkavanjem kazni se ne samo žrtve već i šira javnost s pravom mogu zapitati kakvu to kaznenu politiku primjenjuju sudovi u BiH prema počiniocima krivičnih djela čije su žrtve uglavnom žene.

⁸¹ *Milimir Davidović*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 005151 18 Kri od 27. 2. 2019, pasus 231.

V. Pripisivanje previše značaja zanemarivim olakšavajućim okolnostima

Kao i u prethodnoj analizi, i u ovoj smo našli da sudovi širom BiH generalno još uvijek previše značaja pripisuju porodičnim prilikama optuženog, ponašanju pred sudom i pomoći koju su pružili žrtvama kao olakšavajućim okolnostima.

A. DA LI OPTUŽENI KOJI SU U BRAKU ILI IMAJU DJECU TREBAJU DOBITI MANJE KAZNE?

Iz brojnih razloga porodične prilike optuženog ne zaslužuju više od minimalne pažnje prilikom ocjene okolnosti u svrhe odmjeravanje kazne za ratna krivična djela.

Tako naprimjer u drugostepenoj presudi Suda BiH Tužilaštvo u žalbi ističe da je prvostepeno vijeće prilikom odmjeravanja kazne optuženom **Ivanu Mediću** dalo značaj utvrđenoj olakšavajućoj okolnosti (porodičan i otac troje djece) koja nema značaj olakšavajuće okolnosti niti kakve veze s izvršenim krivičnim djelom.⁸² Vrhovni sud Federacije BiH u predmetu protiv optuženog **Ž. R.** ukazao je na to da sud nije trebao cijeniti kao olakšavajuću okolnost na strani optuženog da je otac dva sina, od kojih jedan živi s njim jer je nezaposlen jer u postupku nije utvrđeno da li je sin Ž. R. nezaposlen i da li živi s njim.⁸³ Sud BiH u prvostepenoj presudi protiv **D. J.**⁸⁴, kada je riječ o krivičnopravnoj sankciji, uzeo je u obzir mišljenje Vijeća u kojem je objašnjeno da je držanje optuženog u toku sudskog postupka bilo primjereno, prikladno i u skladu s očekivanjima Vijeća, što samo po sebi ne predstavlja ni otežavajuću niti olakšavajuću okolnost.

Također, u drugostepenoj presudi protiv optuženog **Mladena Milanovića** optuženi je oglašen krivim te mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od jedne godine. Prilikom odmjeravanja kazne drugostepeni sud je utvrdio na strani optuženog kao olakšavajuće

⁸² *Ivan Medić i drugi*, drugostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 021173 18 Krž 2 od 8. 5. 2018.

⁸³ Ž. R. i G. E., drugostepena presuda Vrhovnog suda Federacije BiH, br. 07 0 K 011492 16 Kž od 9. 2. 2017.

⁸⁴ *Dragan Janjić*, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 026633 17 Kri od 12. 10. 2018.

okolnosti njegovu raniju neosuđivanost, kao i porodične prilike (da je oženjen i otac dvoje djece), te je navedenim olakšavajućim okolnostima dao karakter osobito olakšavajućih.⁸⁵ Na ovu presudu žalilo se tužilaštvo, koje je istaklo da je drugostepeni sud olakšavajućim okolnostima na strani optuženog dao prevelik značaj, te da utvrđene olakšavajuće okolnosti nisu takve prirode da im se daje karakter osobito olakšavajućih okolnosti. Tužilaštvo je smatralo da su te okolnosti omogućavale sudu da optuženom izrekne blažu kaznu, i to u granicama propisanim zakonom, ali ne i da mu kaznu ublaži ispod zakonom propisanog minimuma. Odlučujući o ovoj žalbi tužilaštva, Vrhovni sud Federacije BiH je u trećestepenoj presudi zaključio da se osnovano žalbom ukazuje da je izrečena kazna zatvora u trajanju od jedne godine preblago odmjerena. Međutim, trećestepenom presudom se potvrđuje stav drugostepenog suda da su utvrđene olakšavajuće okolnosti (ranija neosuđivanost i porodične prilike, odnosno da je oženjen i otac dvoje djece) pravilno okarakterisane kao osobito olakšavajuće, ali da im je dat preveliki značaj, te da je drugostepeni sud ispravno ublažio kaznu zatvora ispod zakonski propisanog minimuma (ispod pet godina), ali da nije mogao ublažiti do najniže zakonom propisane mjere, odnosno da nije trebao izreći najminimalniju ublaženu kaznu zatvora od jedne godine. Iz tog razloga trećestepeni sud je uvećao kaznu zatvora za četiri mjeseca i optuženog osudio na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i četiri mjeseca.

Također u prvostepenoj presudi Suda BiH protiv optuženog **Edhema Žilića** kao olakšavajuće okolnosti Vijeće je cijeno njegove lične i porodične prilike, ali je ukazalo da *navedene okolnosti ne predstavljaju osobito olakšavajuće okolnosti koje bi bile osnov za ublažavanje kazne ispod granice propisane zakonom.*⁸⁶

Neki sudovi uzimaju u obzir lične i porodične prilike, poput Kantonalnog suda u Zenici koji je u predmetu protiv optuženih **N. E., M. A. i K. S.** uzeo u obzir njihove lične i porodične prilike poput činjenice da su optužena lica očevi dvoje djece i izrekao im ublažene zatvorske kazne do zakonom propisanog minimuma.⁸⁷ N. E., M. A. i K. S. osuđeni su na samo po jednu godinu zatvorske kazne za fizičko i psihičko zlostavljanje nekolicine civila. Jedan

⁸⁵ *Mladen Milanović*, Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 09 0 K 000748 11 Kžk od 15. 2. 2013.

⁸⁶ *Edhem Žilić*, prvostepena presuda Suda BiH br. S 1 1 K 015591 16 Kri od 17. 11. 2017.

⁸⁷ *N. E., M. A. i K. S.*, prvostepena presuda Kantonalnog suda u Zenici br. 04 0 K 007756 16 K od 4. 10. 2017.

civil je od zadobijenih povreda podlegao nakon nekoliko dana. Sud je, cijeneći činjenicu da su optuženi predmetno krivično djelo počinili s drugim N. N. licima, te da su posljedice nastale prema oštećenim ne samo djelovanjem optuženih već i drugih lica, prema optuženim ublažio kaznu zatvora ispod zakonskog minimuma, te optužene osudio na minimalne kazne zatvora. Pri izricanju kazne sud nije uzeo u obzir da je desetogodišnja kćerka svjedočila očevom (jedan od zarobljenih civila) zlostavljanju i torturi, te da je ona kao malodobna bila izložena nečovječnom postupanju. Također, u ovom slučaju optuženi su počinili ubistvo civila, pa porodične prilike optuženih nisu smjele da utiču na izricanje kazne ispod zakonskog minimuma.

U trećestepenoj presudi Vrhovni sud Federacije BiH ocijenio je da je Kantonalni sud u predmetu protiv N. E., M. A. i K. S. dao prenatlažen značaj olakšavajućim okolnostima utvrđenim na strani optuženih, kao što su *lične i porodične prilike, dok nije u dovoljnoj mjeri cijenio stepen krivnje optuženih i posljedice izvršenja krivičnog djela*,⁸⁸ realnu djelatnost optuženih (brojnost poduzetih radnji), upornost kojom su se optuženi vodili pri izvršenju krivičnog djela i bezobzirnost koju je optuženi N. E. iskazao prema oštećenoj, koja je u vrijeme predmetnih dešavanja imala svega devet i po godina. Sud je ocijenio žalbene prigovore kantonalnog tužitelja djelomično opravdanim. Uprkos tome, kaznu je opet ublažio bez davanja obrazloženja zašto je ublažava.

Kao i u prethodnoj analizi, i ovdje je primijećeno da se u većini presuda porodične prilike optuženog cijene kao olakšavajuća okolnost iako sud ne navodi nikakve detalje o dinamici njegove porodice. Kao i u prethodnoj analizi, sudovi ne daju podatke o tome da li optuženi zlostavlja svoju suprugu ili se radi o ocu koji je odsutan i zapostavlja svoju djecu. Sudovi ne bi trebali cijeliti porodične okolnosti bez ovakvih informacija, odnosno bez individualizirane analize razloga zbog kojih porodične prilike optuženog eventualno umanjuju njegovu krivičnu odgovornost. Naprimjer, u presudi **Jozi Dojiću** prvostepeni sud je cijenio kao olakšavajuću okolnost na strani optuženog činjenicu da je porodičan čovjek, otac jednog djeteta, iako je osuđen za silovanje maloljetnice.⁸⁹

⁸⁸ N. E., M. A. i K. S., drugostepena presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 04 0 K 007756 18 Kž od 8. 5. 2018.

⁸⁹ Jozo Dojić, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 017362 14 Krl od 13. 11. 2017.

B. KOREKTNO PONAŠANJE PRED SUDOM: OČEKIVANO PONAŠANJE ILI POVOD ZA PRIZNANJE?

Međunarodni sudovi cijenili su kao olakšavajuću okolnost samo kada se optuženi pred sudom odnosi sa izuzetnim poštovanjem, kao što je odustajanje od unakrsnog ispitivanja žrtava.⁹⁰ Međutim, kao i u prethodnoj analizi, tako je i u ovoj uočen trend da neka vijeća na državnom i entitetskom nivou idu u korist optuženog pridajući prekomjernu važnost očekivanom ponašanju optuženog pred sudom. Dakle, sudovi su u velikom broju predmeta cijenili korektno ponašanje pred sudom kao olakšavajuću okolnost, ne objašnjavajući da se takvo ponašanje očekuje od optuženog te da se stoga ne treba koristiti za ublažavanje kazne, osim ako takvo ponašanje nije zaista izuzetno.

Tako je Kantonalni sud u Sarajevu protiv optuženog **D. D.** kao olakšavajuće okolnosti imao u vidu činjenicu da optuženi, prema izvodu iz kaznene evidencije, ranije nije osuđivan, te da se *tokom suđenja korektno ponašao na sudu*. D. D. je osuđen za višestruko silovanje, gdje se nad svjedokinjom više puta izživljavao i fizički je tukao. D. D. je osuđen na šest godina zatvorske kazne za krivično djelo za koje je zapriječena kazna od minimum pet godina. Od optuženog D. D. se svakako očekivalo da se ponaša korektno na sudu i to ne bi smjela biti olakšavajuća okolnost koja će da utiče na visinu kazne. Ova vrsta presedana naročito je problematična imajući u vidu da su optuženi zakonski obavezani slijediti pravila sudnice i ponašati se korektno.⁹¹

C. POMAGANJE: NEOPHODNOST TEMELJITOG ISPITIVANJA

Tretiranje pomaganja kao olakšavajuće okolnosti predstavlja kontroverzno pitanje. Međunarodni sudovi, a i niz domaćih sudova, naglašavali su značaj detaljnog ispitivanja motiva pomaganja i okolnosti pod kojima je pomaganje izvršeno prije ocjene da se radi o olakšavajućoj okolnosti.⁹² U većini slučajeva vijeća i na državnom i na entitetskom nivou automatski utvrđuju pomaganje kao olakšavajuću okolnost.

⁹⁰ Vidi Tužilac protiv Radoslava Brđanina, MKSJ, Predmet br. IT-99-36-T, Prvostepena presuda, (1. 9. 2004), stavovi 1136 i 1137; Serge Brammertz and Michelle Jarvis, *Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY*, Oxford University Press, (2016), str. 288-289.

⁹¹ Vidi članove 141, 242(2)(3) KZBiH.

⁹² Vidi Barbara Hola, *Sentencing of International Crimes at the ICTY*, Amsterdam Law Forum, (2012), str. 17-18; Tužilac protiv Momčila Krajišnika, MKSJ, Predmet br. IT-00-39-T, Prvostepena presuda, (27. 9. 2006), stavovi 1162 i 1163.

Naprimjer, u predmetu protiv **Enesa Ćurića i drugih**⁹³ Sud BiH je u prvostepenom postupku optuženom Ćuriću cijenio kao olakšavajuću okolnost čin pomaganja uzimajući u obzir da je obavljajući dužnost upravnika zatvoreničkih objekata u Potocima u pojedinim momentima zatočenim civilima pomogao i istim pružio zaštitu, o čemu su svjedočili i pojedini svjedoci tokom dokaznog postupka, koji su, izjašnjavajući se na ponašanje optuženog, izjavili da je prema njima bio korektan, odnosno da im je pomogao. Vijeće je, međutim, propustilo ispitati razloge zbog kojih je Ćurić pružio tu selektivnu pomoć. Ćurić je bio upravnik zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima i drugim zatvoreničkim objektima u Potocima na području općine Mostar i vršio odabir iz zatvoreničkih objekata većeg broja zatvorenika kao živi štit, od kojih su neki lišeni života iz vatrenog oružja.

Sud BiH je u predmetu protiv optuženog **Milomira Davidovića** slično cijenio kao olakšavajuću okolnost činjenicu da je Davidović nekim Bošnjacima tokom rata i pomagao, te da je pred sudom izrazio žaljenje za sve što su žrtve silovanja preživjele u Foči.⁹⁴ Vijeće, međutim, ne obrazlaže kome je pomogao i zašto. Sudovi moraju cijeniti detalje konkretne situacije umjesto što donose generalizirane zaključke o pomaganju.

U predmetu protiv **Radovana Paprice i drugih**⁹⁵ drugostepeni sud je smanjio zatvorsku kaznu nakon što je odbrana ukazala da prvostepeni sud *nije donio odluku u skladu sa načelom individualizacije kazne, jer nije u obzir uzeo sve okolnosti na strani optuženog, tačnije olakšavajuće okolnosti na strani optuženog nisu pravilno cijenjene*. Apelaciono vijeće je smatralo da prvostepeno vijeće nije u dovoljnoj mjeri cijenilo osobito olakšavajuće okolnosti na strani optuženih. Apelaciono vijeće je navelo da je optuženi Paprica pomogao jednoj osobi bošnjačke nacionalnosti u toku rata na području općine Foča, kao i da je optuženi Ognjenović otac troje djece. Vijeće je odlučilo preinačiti prvostepenu presudu u pogledu odluke o krivičnopravnoj sankciji na način da je optuženom izreklo kaznu zatvora u trajanju od sedam godina. Smanjenje zatvorske kazne zbog porodičnih prilika koje se isključivo ogledaju u činjenici da je Ognjenović otac troje djece ne bi smio biti razlog umanjenja njegove krivične odgovornosti. Isto tako i činjenica da je pomogao jednoj osobi bošnjačke nacionalnosti bez detalja na koji način, zašto i kako ne bi smjela da utiče na umanjenje zatvorske kazne kao što smo već prethodno diskutovali.

⁹³ Ibrahim Demirović i drugi, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 017146 15 Kri od 13. 10. 2017.

⁹⁴ Milomir Davidović, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 005151 18 Kri od 27. 2. 2019, str. 59.

⁹⁵ Radovan Paprica i drugi, drugostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 033539 21 Krž 2 od 8. 6. 2021.

VI. Primjena upitnih olakšavajućih okolnosti i otežavajućih okolnosti

Kao i u prethodnoj analizi, i ovaj put je primijećeno da su u nekim predmetima ratnog seksualnog nasilja, posebno na entitetskom nivou, sudovi primjenjivali upitne olakšavajuće i, iako manje često, upitne otežavajuće okolnosti.

A. PROŠLO JE 30 GODINA: UZIMANJE U OBZIR PROTEKA VREMENA

Ono što je uočeno i u ovoj analizi jeste da entitetske presude povremeno navode protek vremena od krivičnog djela seksualnog nasilja kao olakšavajuću okolnost, što ne smije biti slučaj jer krivična djela ratnog zločina ne zastarijevaju.

Tako naprimjer Kantonalni sud u Novom Travniku nije uzeo u obzir kao olakšavajuću okolnost protek vremena jer kaznena djela ratnog zločina ne zastarijevaju protekom vremena, u ovom slučaju 24 godine nakon izvršenja kaznenih djela.⁹⁶ Ipak, Kantonalni sud u Mostaru u predmetu protiv optuženog **D. V.** cijenio je kao osobito olakšavajuće okolnosti činjenicu da je *od izvršenja djela prošlo preko dvadeset godina*, imajući u vidu okolnosti koje se odnose na ličnost i ponašanje optuženog u vremenu koje je uslijedilo nakon počinjenja djela. Stoga sud smatra *da je protekom vremena evidentno da su ciljevi specijalne prevencije već djelomično ostvareni, što opravdava primjenu instituta ublažavanja kazne*.⁹⁷ Ovakva odluka donesena je uprkos tome što je D. V. nečovječno postupao i mučio više zatvorenih civila, poput jednog od oštećenih kojeg je D. V. više puta snažno udarao nogom u predio genitalija dok je oštećeni stajao raširenih nogu i za koje vrijeme je trpio nepodnošljive bolove.

B. RATNE OKOLNOSTI KAO OTEŽAVAJUĆA ILI OLAKŠAVAJUĆA OKOLNOST

Međunarodni sudovi utvrdili su da se ratne okolnosti koje su samo u maloj mjeri povezane sa samim zločinom ne trebaju pripisivati optuženom u svrhu odmjerenja kazne.⁹⁸

⁹⁶ J. A. i M. Đ., prvostepena presuda Kantonalnog suda u Novom Travniku br. 06 0 K 009862 19 K 2 od 20. 5. 2019.

⁹⁷ D. V., prvostepena presuda Kantonalnog suda u Mostaru br. 07 0 K 013762 18 K 2 od 25. 2. 2019.

⁹⁸ Vidi *Serge Brammertz and Michelle Jarvis, Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY*, Oxford University Press, (2016), str. 278; *Barbara Hola, Sentencing of International Crimes at the ICTY and ICTY*, Amsterdam Law Forum, (2012, str. 19; *Tužilač protiv Ranka Češića, MKSJ, Predmet br. IT-95- 10/1-S, Osuđujuća presuda*, (11. 3. 2004), stav 93.

Prema riječima Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), i to Apelacionog vijeća u predmetu **Miroslav Bralo**, *zaključak da se „haotični“ kontekst događaja može smatrati olakšavajućim faktorom u okolnostima borbenih operacija mogao bi navesti na zaključak da to predstavlja olakšavajuću okolnost za kažnjivo ponašanje cjelokupnog ljudstva u zoni zahvaćenoj ratom.*⁹⁹ Sudovi u BiH ipak povremeno cijene širi kontekst rata kao olakšavajuću ili otežavajuću okolnost.

U prvostepenoj presudi Suda BiH protiv optuženog **Edhema Žilića** odbrana je ukazala kako je Sud propustio cijeniti kao olakšavajuću okolnost činjenicu da su optuženom pripadnici srpske nacionalnosti u rodnom mjestu na Bjelašnici sve popalili i ubili dio porodice a da su Hrvati njegovu porodicu držali u zatočeništvu.¹⁰⁰

U drugostepenoj presudi protiv **Milana Todovića** branilac tvrdi da optuženi nije s umišljajem stvorio nehumane uslove da bi oštećenoj bilo nepodnošljivo, već da *kako je bilo optuženom tako je bilo i oštećenoj*. Optuženi kada je odlazio nije zaključavao oštećenu S1, što su potvrdila dva svjedoka, a prilikom unakrsnog ispitivanja oštećene S1 na pitanje odbrane zašto nije otišla od optuženog odgovorila je da nije imala gdje. Branilac napominje da optuženi potiče iz konzervativne sredine, gdje se djevojke kupuju, pa je optuženi kupio oštećenu računajući da će s njom živjeti, te kako se u žalbi tvrdi to su okolnosti koje idu u prilog da se ne radi o klasičnom silovanju i da je umišljaj optuženog kad je upoznao oštećenu i kad ju je kupio išao za tim da se oženi, te da je prvostepena presuda trebala s više pažnje i uvažavanja cijeniti ove nesporne činjenice. Žalba branioca optuženog Milana Todovića odbijena je kao neosnovana, ali mogućnost korištenja ovakvih argumenata je nedopustiva jer ponižavaju oštećenu i normalizuju krivično djelo *kupovanja* djevojaka. Također ostaje nejasno šta odbrana podrazumijeva pod *neklasičnim silovanjem*. Silovanje je krivično djelo bez obzira na to pod kakvim okolnostima se dešava, elementi djela su isti i moraju se osuditi.

⁹⁹ *Tužilac protiv Miroslava Brale*, MKSJ, Predmet br. IT-95-17-A, Žalbena presuda, (2. 4. 2007), stav 13.

¹⁰⁰ *Edhem Žilić*, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 015591 16 Kri od 17. 11. 2017.

VII. Nedovoljna primjena otežavajućih okolnosti i pretjerana primjena olakšavajućih okolnosti

Pored problematične primjene otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, sudovi širom BiH, a posebno na entitetskom nivou, još uvijek imaju poteškoće u utvrđivanju očiglednih otežavajućih okolnosti. Domaći sudovi su, što potvrđuje i međunarodni presedan,¹⁰¹ isticali brojne otežavajuće okolnosti koje uključuju, između ostalog, ranjiv status žrtve, zloupotrebu ovlasti počinitelja, nasilnost, ponižavanje i okrutnost u vezi s krivičnim djelom, dugotrajnost djela, entuzijastično učešće u krivičnom djelu, diskriminatorne ili osvetoljubive motive za djelo, uticaj djela na žrtve i držanje počinitelja nakon počinjenja djela. Kada vijeća na entitetskom ili državnom nivou previde takve okolnosti, težina krivičnog djela nije vidljiva u analizi odluke o kazni, a ni u samoj kazni.

A. ENTITETSKI NIVO: RIJETKO PRIMIJENJENE OTEŽAVAJUĆE OKOLNOSTI

Kantonalni sud u Sarajevu je u predmetu protiv **G. M.**¹⁰² kao otežavajuću okolnost cijenio *štetnost posljedice koju je izvršenje krivičnog djela proizvelo za zdravlje oštećene, dok druge posebno otežavajuće okolnosti sud nije našao*. Sud je ovo zaključio uprkos činjenici da je G. M. prišao svjedokinji udarivši je rukama u tijelo i silovao je pred očima njenog supruga, kojeg je nakon toga drugi vojnik zaklao. Svjedokinja je potom pužući preko tijela svog supruga uzela kćerku oko dvije godine staru u naručje i pobjegla iz svog stana. Sud nije uzeo u obzir kao posebno otežavajuću okolnost da je svjedokinja silovana u prisustvu supruga i malodobnog djeteta, te da je svjedočila ubistvu svoga muža neposredno po silovanju.

U drugom slučaju, Kantonalni sud u Sarajevu protiv optuženog **D. D.** kao otežavajuću okolnost cijenio je *štetnost posljedice koju je izvršenje krivičnog djela proizvelo za zdravlje oštećene,*

¹⁰¹ Vidi Serge Brammertz and Michelle Jarvis, *Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY*, Oxford University Press, (2016), str. 281-285; Barbara Hola, *Sentencing of International Crimes at the ICTY and ICTR*, Amsterdam Law Forum, (2012), str. 15-18. Za razliku od KZBiH i KZSRFJ, statutima MKSJ-a, MKSR-a i MKS-a se od vijeća koja odmjeravaju kazne zahtijeva da ocijene težinu zločina odvojeno od primjene olakšavajućih i otežavajućih okolnosti. Međutim, nejasna je granica između okolnosti kojima se utvrđuje težina i okolnosti koje se kvalificiraju kao otežavajuće. Neka vijeća uključuju okolnosti kao što je uticaj na žrtvu i zloupotreba ovlasti u ocjenu o težini, a neka druga u ocjenu otežavajućih okolnosti.

¹⁰² Milkan Gajković, Kantonalni sud u Sarajevu br. 09 K 023306 17 K 2 od 23. 10. 2018.

te ponavljanje radnje izvršenja, dok *drugih posebno otežavajućih okolnosti sud nije našao*. Sud je ovo zaključio uprkos činjenici da je svjedokinja živjela sama, trpjela udarce i prijetnje od D. D. i M. psujući joj balijsku majku i prijeteci joj *sad ćeš ti da vidiš, zaklat ćemo te*. D. D. i M. su je oborili na beton, a potom su je obojica udarala nogama i rukama po čitavom tijelu, kada je u jednom trenutku svjedokinja osjetila jak udarac oružjem u desni dio glave iznad oka, od kojeg je i kasnije za posljedicu imala stalne vrtoglavice i jake glavobolje, te osjetivši da joj teče krv niz lice počela gubiti svijest, nakon čega su je njih dvojica odvucla do njenog stana, gdje su je umili hladnom vodom po licu da bi došla svijesti, a zatim ju je M. silovao u prisustvu D. D., nakon čega je D. D. u toku 1992. i 1993. godine više puta silovao oštećenu i pritom se nad njom mučki izživljavao. D. D. je osuđen na šest godina zatvorske kazne za krivično djelo za koje je zapriječena kazna od minimum pet godina.¹⁰³

Prvostepeni Sud BiH protiv optuženog **Milomira Davidovića**¹⁰⁴ uzeo je u obzir kao olakšavajuću okolnost da je *optuženi porodičan čovjek, otac dvoje djece koje je dužan odgajati i izdržavati, posebno jer je jedno dijete još uvijek maloljetno* te raniji život počinitelja, odnosno činjenicu da se radi o licu koje ranije nije osuđivano i da se prema istom nije vodio i ne vodi bilo kakav drugi krivični postupak, te da se ponašao korektno tokom glavnog pretresa. Otežavajućih okolnosti na strani optuženog Milomira Davidovića vijeće nije našlo. Ovakav zaključak suda proizašao je uprkos činjenici da je Davidović učestvovao u prisilnom grupnom silovanju. Dvije oštećene prisilno su odvedene u stan stambene zgrade gdje je optuženi Davidović prisilio na seksualni odnos jednu oštećenu, a koju su potom silovali i drugi srpski vojnici.

Primjer dobre prakse u žalbi na prvostepenu presudu zbog nedovoljne primjene otežavajućih okolnosti i pretjerane primjene olakšavajućih okolnosti imamo u predmetu protiv **Ibrahima Demirovića**. U ovom predmetu u drugostepenom postupku pred Sudom BiH djelimično je uvažena žalba Tužilaštva BiH, te je sud preinačio odluku o kazni optuženom Ibrahimu Demiroviću zvanom „Hećim“ na kaznu zatvora u trajanju od trinaest godina,¹⁰⁵ a kojem je prvostepenom presudom sud izrekao kaznu zatvora u trajanju od deset godina.

¹⁰³ D. D., Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 K 023862 15 K od 17. 6. 2016, str. 19, i Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 09 0 K 023862 16 Kž 9 od 6. 4. 2017, str. 17.

¹⁰⁴ Milomir Davidović, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 005151 18 Kri od 27. 2. 2019.

¹⁰⁵ Ibrahim Demirović i drugi, drugostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 017146 18 Krž 2 od 21. 9. 2018.

Naime, u drugostepenom postupku sud je s pravom uočio da kada je riječ o optuženom Ibrahimu Demiroviću, prvostepeno vijeće, iako je pravilno kao olakšavajuće okolnosti cijevalo činjenicu da je optuženi porodičan te lošeg imovnog stanja, istima se ipak dao prevelik značaj. Analizom posebnih inkriminacija evidentno je da je optuženi postupao s naročitom okrutnošću i bezobzirnošću, uz nanošenje teških psihičkih patnji svojim žrtvama. Drugostepeni sud je dodao da se navedeno posebno ogleda u činjenici da je sam čin silovanja bio počinjen u svrhu poniženja, diskriminacije i degradacije ličnosti oštećene, što proizlazi iz konteksta cjelokupne situacije u kojoj se odvijaju inkriminirane radnje u dužem vremenskom periodu i u više navrata, prilikom čega je oštećenu izvodio iz zatočeničkog objekta gdje je bila zatočena s roditeljima i maloljetnim bratom, sve vrijeme koristeći položaj u kojem se nalazila oštećena, kao i svoju rukovodnu funkciju u vojnoj jedinici koju je obavljao u inkriminirano vrijeme kada je natjerao oštećenu na prisilan seksualni odnos.

Težinu krivičnog djela potrebno je posmatrati i kroz naročit odnos počinitelja krivičnog djela u odnosu na žrtvu. Naime, upravo u tom segmentu moguće je zaključivati o posebnoj, većoj težini krivičnog djela, ovisno o tome ko je žrtva počinjenog krivičnog djela. Sve navedeno ukazuje na posebne okolnosti krivičnog djela, kao i da su ista počinjena iz niskih pobuda – ponižavanja te rušenja ljudskog dostojanstva, što po stavu Apelacionog vijeća Suda BiH povećava stepen subjektivne krivične odgovornosti optuženog. Konačno, ne postoji nijedan dokaz da je optuženi izrazio žaljenje zbog svojih postupaka, niti da je na bilo koji način pomogao žrtvi nakon izvršenja djela, što bi pokazalo njegovo kajanje i želju za resocijalizacijom. Apelaciono vijeće je, s obzirom na navedeno, preinačilo sankciju i u odnosu na optuženog Demirovića, te je istom na osnovu utvrđenih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti odmjerilo kaznu zatvora u trajanju od trinaest godina.

U drugostepenoj presudi protiv **Saše Ćurčića**¹⁰⁶ Apelaciono vijeće Suda BiH našlo je da je prvostepeni sud pravilno cijevalo da na strani optuženog ne postoje okolnosti koje se imaju smatrati otežavajućim, te da je optuženom izrečena kazna zatvora u trajanju od pet godina adekvatno odmjerena. Prilikom obrazloženja adekvatnosti izrečene kazne Vijeće je navelo sljedeće: *Kod krivičnih djela ratnog seksualnog nasilja otežavajućim okolnostima u praksi se navodila učestalost seksualnog nasilja (broj silovanja jedne žrtve i broj različiti-*

¹⁰⁶ Saša Ćurčić, drugostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 028283 20 KrŽ od 21. 12. 2020.

tih žrtava, tip žrtve: maloljetne i ranjive žrtve), uloga optuženog (zloupotreba moći, npr. kao stražar u logoru / vojnik / politički vođa, te entuzijastično učešće u krivičnom djelu, npr. kao vođa grupe saizvršilaca), zatim način počinjenja (upotreba ekstremnog nasilja, krivično djelo počinjeno na posebno ponižavajući/okrutan način), stav optuženog prema krivičnom djelu (diskriminatorni ili osvetoljubivi motivi za djelo, osim ako već nije element krivičnog djela, pokazivanje bezdušnosti), te posljedice za žrtve (pretrpljene fizičke i/ili psihološke traume). Navedene okolnosti su u konkretnom slučaju izostale s obzirom na to da se radilo o jednoj žrtvi, koja nije bila maloljetna, niti bolesna ili stara, da je uslijedio jedan čin – jedna radnja, koju nije pratilo ekstremno nasilje i okrutnost, niti diskriminatorni i osvetoljubivi motivi, te se u tom smislu ukazuje pravilnim zaključak prvostepenog suda o nepostojanju otežavajućih okolnosti na strani optuženog.

Razočaravajuće je da je drugostepeni sud našao za shodno da umanju zatvorsku kaznu optuženom koristeći zabrinjavajuće okolnosti za takvu svoju odluku. Činjenica da je silovao „samo“ jednu žrtvu, koja nije bila maloljetna, niti bolesna i stara vrijeđa dostojanstvo žrtve i uvećava duševnu bol i patnju iste. Ovako navedene činjenice ne samo da su diskriminatorne po prirodi nego ne bi smjele igrati bilo kakvu ulogu u drastičnom smanjenju zatvorske kazne.

B. ŽALBENA VIJEĆA NA DRŽAVNOM NIVOU: KOMPENZIRANJE ZA PROPUSTE U PRVOSTEPENIM PRESUDAMA

Iako u prvostepenim presudama na državnom nivou, slično kao u gore spomenutim entitetskim presudama, često nailazimo na previđanje otežavajućih okolnosti, u proteklih nekoliko godina nastavljen je trend u kojem su drugostepena vijeća nadomještala nedostatke iz prvostepenih presuda dodajući nove otežavajuće okolnosti koje su u rijetkim slučajevima dovodile do povećanja kazni. Međutim, u mnogim predmetima, iako su drugostepena vijeća nadomještala nedostatke iz prvostepenih presuda pravilno ukazujući da je prvostepeni sud propustio da pruži odgovarajuću težinu utvrđenim otežavajućim okolnostima, takva ukazivanja nisu dovela do povećanja kazni, već su obično u potpunosti odbačena i kazna zatvora je ili ostala ista ili preinačena u blažu kaznu.

Naprimjer, Tužilaštvo BiH u žalbi ističe da je prvostepeno vijeće prilikom odmjeravanja kazne optuženom **Ivanu Mediću**¹⁰⁷ pogrešno primijenilo član 41. KZSFRJ, tj. da su pogrešno primijenjena opća pravila o odmjeravanju kazne, navodeći da prvostepeni sud otežavajuće okolnosti na strani optuženog nije cijenio s dužnom pažnjom, već ih samo deklarativno navodi i kao takvim ne daje nikakav značaj. Tužilaštvo navodi da postoji veći broj otežavajućih okolnosti na strani optuženog Ivana Medića, te da je dat značaj utvrđenoj olakšavajućoj okolnosti (porodičan i otac troje djece) koja ne bi smjela da ima značaj olakšavajuće okolnosti niti kakve veze sa izvršenim krivičnim djelom. Nadalje, Tužilaštvo ukazuje na visinu izrečene kazne za počinjeno krivično djelo koja je, kako se navodi u žalbi, bliže zakonskom minimumu koji je propisan članom 142. KZSFRJ, kao i da je prvostepeni sud svoje razloge o kazni zasnovao na pukom prebrojavanju otežavajućih okolnosti kojima nije dao stvarni značaj, te da sud nije uzeo u obzir da je optuženi Ivan Medić već pravosnažno osuđen za isto krivično djelo. U daljnjem obrazloženju žalbenih prigovora Tužilaštvo ukazuje na okolnosti koje bi Sud trebao cijeniti kao otežavajuće, a to su stepen krivične odgovornosti koji se ogleda u intenzitetu i količini njegovog psihičkog odnosa prema djelu, zatim u bezobzirnosti što se ogleda u izjvljavanju na nemoćnim ženama, zatim težina povrede zaštićenog dobra, zatim pobuda (najniža i najneljudskija pobuda) iz kojih su djela učinjena, kao i okolnosti pod kojim su krivična djela počinjena, a da poseban značaj treba dati činjenici da je optuženi Ivan Medić već ranije osuđivan, i to za ista krivična djela, odnosno silovanje. Uprkos ovim obrazloženjima, drugostepeni sud je umanjio Mediću kaznu zatvora sa četrnaest na dvanaest godina zatvora.

U drugostepenoj presudi Suda BiH protiv optuženog **Duška Suvare**¹⁰⁸ tužilac navodi da prvostepeno vijeće *nije na pravilan način cijenilo otežavajuće okolnosti*, te navodi da izrečena kazna nije primjerena težini niti posljedicama počinjenog krivičnog djela. Također, tužilac ukazuje na to da je *optuženom prilikom odmjeravanja kazne posebno trebalo uzeti u obzir posljedice i patnje kojima su žrtve bile izložene, a koje nisu stvar prošlosti, već su konstantne i nepromijenjene*, a na koje okolnosti je iskaz dao i vještak prilikom iznošenja svog nalaza i mišljenja. Poseban naglasak svoje žalbe tužilac stavlja na prijedlog da vijeće apelacionog odjeljenja prilikom razmatranja ove žalbe *mora uzeti u obzir i psihički odnos optuženog*

107 Ivan Medić i drugi, drugostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 021173 18 Krž 2 od 8. 5. 2018.

108 Duško Suvara, drugostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 034278 22 Krž od 25. 10. 2022.

prema njegovim radnjama a koji se ogleda kroz nedvojbeno iskazanu namjeru počinjenja djela na zamišljeni način, uz jasno iskazano dehumaniziranje žrtava. S druge strane, tužilac osporava vrijednost priznanja optuženog radnji počinjenih prema svjedoku S-2, te nalazi da šturo izneseno kajanje optuženog ne predstavlja adekvatan vid izražavanja suosjećanja prema oštećenju S-2, odnosno da je isto dato tek u završnim riječima, i to nakon što je na to ukazao tužilac. Shodno navedenom, tužilac je istakao kako izrečena kazna u trajanju od šest godina nije srazmjerna težini počinjenog djela i nastalim posljedicama, te da se istom neće ostvariti svrha kažnjavanja, posebno zbog činjenice da je optuženi ranije osuđivan za teško krivično djelo protiv života i tijela. Uprkos navedenim obrazloženjima, drugostepeni sud je našao da je kazna zatvora od šest godina sasvim adekvatna težini počinjenih radnji izvršenja i stepenu krivice optuženog.

C. POZITIVNI TRENDОВI: TEMELJITO OBRAZLOŽENE PRVOSTEPENE PRESUDE

Trend da vidimo sve više temeljitih prvostepenih presuda koje prate korektivno djelovanje žalbenih vijeća primjećuje se i ovoj analizi.

Naprimjer, u prvostepenoj presudi suda Suda BiH u predmetu protiv optuženog **Edhema Žilića** sud se poziva na praksu MKSJ-a i detaljno obrazlaže svoje odluke o krivičnopravnoj sankciji.¹⁰⁹ Pri odmjeravanju kazne Vijeće je imalo u vidu opća pravila o izboru vrste i mjere kazne, i to u svrhu kažnjavanja, a osobito stepen krivične odgovornosti optuženog, okolnosti pod kojima je djelo počinjeno, jačinu ugrožavanja odnosno povrede zaštićenog dobra, njegov raniji život i osobne prilike, držanje nakon učinjenog djela i motiv za počinjenje istog. S tim u vezi, u skladu sa sudskom praksom MKSJ-a, ovo vijeće je pri ocjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti vodilo računa o tome da Tužilaštvo mora van razumne sumnje utvrditi otežavajuće okolnosti, dok odbrana mora dokazati olakšavajuće okolnosti putem ocjene vjerovatnoće, odnosno mora biti vjerovatnije da su te okolnosti postojale nego da nisu.

¹⁰⁹ Edhem Žilić, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 015591 16 Kri od 17. 11. 2017.

U prvostepenoj presudi Suda BiH protiv optuženog **Joze Đojića**¹¹⁰ Vijeće je razmotrilo stepen krivične odgovornosti optuženog temeljno obrazlažući odluku, a od otežavajućih okolnosti cijenilo je naročitu upornost i bezobzirnost koju je pokazao prilikom poduzimanja radnje silovanja oštećene koja je u to vrijeme bila maloljetna, otrgnuvši joj iz naručja petomjesečno dijete i prijeteći da će mu nauditi, da će njenog muža koji se nalazio u logoru ubiti, ne obazirući se na molbe oštećene, njeno opiranje i na plač većeg broja djece koja su se nalazila u stanu, stalno je udarajući, šamarajući i vukući za kosu ako ne učini ono što od nje traži. Na taj način, sud obrazlaže, optuženi Jozo Đojić je pokazao naročiti stepen brutalnosti i bezosjećajnosti, s posljedicom da se oštećena, narušenog mentalnog zdravlja, i danas osjeća poniženom i degradiranom zbog teškog događaja koji joj je obilježio i otežao život kako u porodičnom okruženju tako i u zajednici u kojoj je nastavila da živi, a o čemu je, vidno potresena, svjedočila na glavnom pretresu. Iako je ovako temeljno obrazloženje za pohvalu, sud je i dalje kao olakšavajuće okolnosti cijenio i uzeo u obzir da je optuženi porodičan čovjek, te njegovu raniju neosuđivanost, narušeno zdravstveno stanje, te ponašanje optuženog pred sudom koje je bilo korektno tokom cijelog postupka. Đojić je osuđen na šest godina zatvora.

U prvostepenoj presudi Suda BiH protiv **Vuka Ratkovića**¹¹¹ Vijeće je nadalje cijenilo sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti koje egzistiraju na strani optuženog Vuka Ratkovića. U tom smislu, Vijeće nije našlo olakšavajućih okolnosti na strani optuženog. Od otežavajućih okolnosti cijenjena je činjenica da je optuženi djelo učinio u tri navrata prema oštećenoj, iskoristivši njenu nemoć, odnosno činjenicu da je oštećena bila bez zaštite jer je njen suprug sa sinom napustio Višegrad, dok ista nije imala druge srodnike u Višegradu, zbog čega je bila bespomoćna i u strahu za vlastiti život i živote svojih maloljetnih kćerke i bratične, te da je djelo učinio bez bilo koje vrste empatije, čime je pokazao istrajnost i bezobzirnost u počinjenju djela, *a posljednje silovanje je učinio u prisustvu maloljetnih kćerke i bratične oštećene*, koje je maltretirao i koje je zaključao u drugu prostoriju stana. Osim toga, Vijeće je pri odlučivanju imalo u vidu i dugotrajne posljedice izvršenog krivičnog djela, a što proizlazi iz iskaza oštećene, kao i drugih saslušanih svjedoka, te i iz iskaza vještaka.

¹¹⁰ Jozo Đojić, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 017362 14 Krl od 13. 11. 2017.

¹¹¹ Vuk Ratković, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 024032 18 Kri od 19. 9. 2018.

D. POZITIVNI TRENDovi: POZIVANJE NA PRAKSU MKSJ-A

Kao i u prethodnoj analizi, uočavamo da je nastavljen trend da se sudska vijeća pozivaju na praksu MKSJ-a.

U drugostepenoj presudi Suda BiH protiv optuženog **Mate Baotića**¹¹² po ocjeni Apelacionog vijeća sasvim ispravno se navodi da se zbog same prirode krivičnog djela silovanja, gdje najčešće nema očevidaca koji bi decidirano mogli potvrditi iskaz oštećene, osuđujuća presuda može zasnivati na iskazu oštećene ako je on autentičan i vjerodostojan. Ovakav stav Suda BiH je u skladu sa sudskom praksom MKSJ-a, tako da Apelaciono vijeće i u tom dijelu žalbe branioca i optuženog ocjenjuje neosnovanima te da je optuženi poduzeo radnju sličnu silovanju prema oštećenoj. Apelaciono vijeće je utvrdilo da je iskaz oštećene bio jasan i uvjerljiv, te da je prvostepeno vijeće ispravno utvrdilo da na strani oštećene nije bilo motiva da optuženog neosnovano tereti za nešto što nije učinio i da se osuđujuća presuda može zasnivati na iskazu oštećene.

Sud BiH u prvostepenoj presudi protiv optuženog **Saše Cvetkovića**¹¹³, koji je aktivno učestvovao u ubistvu i silovanju civilnog stanovništva romske i bošnjačke nacionalnosti te prisilio oštećenu na seksualni odnos koja je do tog momenta bila nevina, nogom udario u predjelu leđa od kojeg je udarca pala pred vrata druge prostorije. Potom je oštećena na krevetu u drugoj prostoriji višestruko silovana od drugih srpskih vojnika, što je za posljedicu imalo nanošenje povreda tjelesnog integriteta i psihičkog zdravlja oštećene. Cvetković je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dvanaest godina.

Drugostepenom presudom Sud BiH odbio je kao neosnovanu žalbu branioca optuženog Saše Cvetkovića.¹¹⁴ Prilikom donošenja zaključka o tome da li je prvostepeni sud svestrano i s dovoljno opreza ocijenio izvedene dokaze i utvrdio činjenično stanje Apelaciono vijeće je imalo u vidu okolnost da je seksualno nasilje zločin koji se često odvija bez svjedoka. Također, Vijeće se istražujući međunarodni pravni okvir za dokazivanje ove vrste

¹¹² *Mato Baotić*, drugostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 020032 17 Krž 11 od 14. 4. 2017.

¹¹³ *Saša Cvetković*, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 023242 17 KrI od 22. 3. 2019.

¹¹⁴ *Saša Cvetković*, drugostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 023242 19 Krž 17 od 7. 10. 2019..

zločina oslonilo na praksu MKSJ-a. Tako se prvostepena presuda u predmetu *Delalić i drugi* poziva na Pravilo 96(i) u kojem se navodi da to Pravilo određuje da *nije potrebno dodatno potkrijepiti svjedočenje žrtava seksualnog nasilja*.¹¹⁵ Novija manifestacija tog međunarodnog standarda nalazi se u Pravilu 63(4) Pravilnika MKSJ-a koje navodi da *vijeće ne nameće pravni uslov po kojem je neophodno potkrijepiti navode da bi se dokazalo ijedno krivično djelo u nadležnosti ovog suda, a posebno zločini seksualnog nasilja*. Svrha pravila 96(i) jeste da *iskazu žrtve seksualnog napada daje istu presumpciju pouzdanosti kao i iskazima žrtava drugih zločina*.¹¹⁶

S obzirom na to da je nesporno da iskaz oštećene može biti jedini i valjan dokaz u konkretnoj krivičnoj stvari, odbrana isti pokušava obezvrijediti navodnim razlikama koje ukazuju na neuvjerljivost takvog iskaza, a koja okolnost može biti od uticaja na njegovu dokaznu snagu. Samo žrtva jednog takvog čina kojim se prevashodno krši dostojanstvo može opisati takav unutrašnji osjećaj, pri čemu je Vijeće imalo u vidu da *silovanje predstavlja napad na cjelokupnu ličnost žrtve, a ne samo na njeno tijelo*.

¹¹⁵ *Tužilac protiv Delalića i drugih*, ICTY-96-21-T, prvostepena presuda (16. 11. 1998), paragraf 936.

¹¹⁶ *Tužilac protiv Tadića*, ICTY-94-1-T, prvostepena presuda (7. 5. 1997), paragraf 536.

VIII. Nesrazmjerna upotreba osobito olakšavajućih okolnosti

Nasuprot nesrazmjerno malom broju otežavajućih okolnosti utvrđenih u presudama za ratno seksualno nasilje nailazimo na nesrazmjerno veliki broj predmeta, posebno na entitetskom nivou, u kojima sudovi cijene „osobito olakšavajuće okolnosti“.

A. PRAVNI KONTEKST

Kako je već spomenuto, članom 49(b) KZBiH sudovima se daje mogućnost da odmjere blažu kaznu kada postoje osobito olakšavajuće okolnosti i kada se i ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja. Član 42. KZSFRJ slično je formuliran kao član 49(b). Prema ovim odredbama, entitetski sudovi mogu izricati kazne ispod pet godina za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i ratnih zarobljenika, što je zakonski minimum u KZSFRJ, a Sud BiH može izreći kaznu ispod pet godina zatvora za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i ratnih zarobljenika jer se tu primjenjuje KZSFRJ, a ispod deset godina za zločine protiv čovječnosti na koje se primjenjuje KZBiH.

Imajući u vidu član 49(b) i član 42, jasno je da ima slučajeva u kojima postoje osobito olakšavajuće okolnosti, te sudovi mogu legitimno ublažiti kaznu za optuženog. Odredbe sadržane u državnom i entitetskim KZ-ima, međutim, ne objašnjavaju pobliže koje se okolnosti mogu tako cijiniti.

Međunarodni presedan može ponuditi važne smjernice u ovom smislu.¹¹⁷ Iako se statutima međunarodnih sudova ne predviđaju „osobito olakšavajuće okolnosti“, sudovi su utvrdili da se okolnosti kao što su kajanje, izuzetna saradnja s tužilaštvom, doprinos pomirenju, činjenica da optuženi nije imao dominantnu ulogu u napadu i priznanje krivice mogu značajno cijiniti u odmjeravanju kazne: što predstavlja težinu analognu onoj koja se pripisuje „osobito olakšavajućim“ okolnostima.¹¹⁸

¹¹⁷ Važno je napomenuti da međunarodni sudovi nemaju minimalne propisane kazne, ali postoje maksimalne (uglavnom doživotni zatvor).

¹¹⁸ Vidi *Serge Brammertz and Michelle Jarvis, Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY, Oxford University Press, (2016), str. 286-289; Barbara Hola, Sentencing of International Crimes at the ICTY and ICTY, Amsterdam Law Forum, (2012), str. 19. Pitanja povezana s priznanjem krivice bit će u nastavku teksta detaljnije obrađena.*

B. PRIZNAVANJE ZANEMARIVO OLAKŠAVAJUĆIH OKOLNOSTI KAO OSOBITO OLAKŠAVAJUĆIH

„Osobito olakšavajuće okolnosti“, koje se obično navode u domaćim presudama, jesu one okolnosti za koje su neki domaći sudovi, a i međunarodna sudska praksa, zaključili da trebaju biti malo ili nikako cijenjene u odmjeravanju kazni, poput korektnog ponašanja na sudu, porodičnih prilika i selektivnog dobročinstva optuženog prema žrtvama tokom rata.¹¹⁹ Kao i u prethodnoj analizi, i u ovoj analizi uočeno je da sudovi ne daju obrazloženje za ocjenu takvih okolnosti kao „olakšavajućih“, kao u navedenim presudama iz prethodnog dijela, ili „osobito olakšavajućih“, kao u presudama navedenim u ovom dijelu.

U prvostepenoj presudi Suda BiH protiv optuženog **Radovana Veljovića**¹²⁰ od olakšavajućih okolnosti na strani optuženog Veljovića Vijeće je cijenilo da isti nije ranije osuđivan, da je porodičan čovjek, otac jednog djeteta, zatim da je imao dobro držanje i vladanje pred Sudom, te je prilikom odmjeravanja visine kazne Vijeće imalo u vidu i činjenicu da se optuženi trenutno nalazi u poznim životnim godinama. Vijeće je navedene olakšavajuće okolnosti u njihovoj ukupnosti ocijenilo osobito olakšavajućim, smatrajući da će se i s ublaženom kaznom ostvariti svrha kažnjavanja. Sud nije dao nikakvo obrazloženje zašto olakšavajuće okolnosti nalazi osobito olakšavajućim.

Kantonalni sud u Mostaru u prvostepenoj presudi protiv optuženog **D. V.**¹²¹ imao je u vidu olakšavajuće okolnosti na strani optuženog, i to činjenicu da je od izvršenja djela prošlo preko dvadeset godina, u kojem vremenu optuženi više nije osuđivan, niti je pružen dokaz bilo kakvog njegovog asocijalnog ponašanja, dakle okrenuo se društveno prihvatljivom ponašanju, zbog čega, imajući u vidu ove okolnosti koje se odnose na ličnost i ponašanje optuženog u vremenu koje je uslijedilo nakon počinjenja djela, sud olakšavajuće okolnosti na strani optuženog cijeni kao osobito olakšavajuće okolnosti, smatrajući da je protekom vremena evidentno da su ciljevi specijalne prevencije već djelimično ostvareni, što opravdava primjenu instituta ublažavanja kazne. Sud je ocijenio da je izrečena kazna zatvora u trajanju od dvije godine dovoljna promatrajući s aspekta zakonom predviđene svrhe kažnjavanja.

¹¹⁹ Vidi *Mladen Milanović*, drugostepena presuda, 2013, str. 19; *Asmir Tatarević i Armin Omazić*, prvostepena presuda, 2015, str. 78-79; *Asim Kadić*, prvostepena presuda, 2014, str. 13; *Indira Kamerić*, prvostepena presuda, 2015, stavovi 237-238.

¹²⁰ *Radovan Veljović*, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 041154 21 Kri od 18. 11. 2022.

¹²¹ *D. V.*, prvostepena presuda Kantonalnog suda u Mostaru br. 07 0 K 013762 18 K 2 od 25. 2. 2019.

U prvostepenoj presudi protiv optuženog **Milomira Davidovića**¹²², kada je riječ o olakšavajućim okolnostima, Sud BiH uzeo je u obzir raniji život učenica, odnosno činjenicu da se radi o licu koje ranije nije osuđivano, te da se prema istom nije vodio i ne vodi bilo kakav drugi krivični postupak. Vijeće je uzelo u obzir i da je optuženi porodičan čovjek, otac dvoje djece koje je dužan odgajati i izdržavati, posebno jer je jedno dijete još uvijek maloljetno. Nadalje, Vijeće je cijenilo i činjenicu da je optuženi nekim Bošnjacima tokom rata i pomagao, te da je pred sudom izrazio žaljenje za sve što su žrtve silovanja preživjele u Foči. Također, vijeće je cijenilo i činjenicu da je odbrana optuženog doprinijela efikasnosti i ekonomičnosti postupka s obzirom na to da pojedine činjenice i okolnosti nisu sporili, kao i da se *optuženi ponašao korektno tokom glavnog pretresa, što se i očekuje, ali što se pak treba istaknuti u slučaju izuzetno primjerenog ponašanja i poštovanja odluka suda. Stoga, ovakav sticaj različitih pojedinosti na strani optuženog u svojoj korelaciji, u konkretnom slučaju, nesumnjivo odražava karakter osobito olakšavajućih okolnosti.*

Dakle, iako postoji nedoumica da li se okolnosti kao što su porodične prilike i pomaganje uopće trebaju cijeliti kao olakšavajuće, kao i u prethodnoj analizi jasno je da se ne trebaju cijeliti kao „osobito olakšavajuće“ niti kao takve koristiti da se optuženom umanjí kazna ispod zakonom propisane. Sudovi bi trebali da daju dobro argumentovana obrazloženja o tome šta čine „osobito olakšavajuće“ okolnosti u konkretnom slučaju. Također, sudovi bi trebali da daju obrazloženje zašto se „olakšavajuće okolnosti“ kvalifikuju kao „osobito olakšavajuće“, koje se onda kao takve uzimaju kao obrazloženje prilikom izricanja kazne ispod predviđenog zatvorskog minimuma.

C. UVEĆAVANJE ZNAČAJA LIČNIH PRILIKA OPTUŽENIH

Presudom Apelacionog odjeljenja Suda BiH u predmetu **Goran Mrđa i drugi**¹²³ umanjena je zatvorska kazna zbog porodičnih okolnosti. Apelaciono vijeće je slijedeći pravila za odmjeravanje kazne predviđena članom 41. KZSRJ, pritom imajući u vidu i zakonski okvir kazne propisane za ovo krivično djelo, cijenilo i sve relevantne okolnosti konkretnog slučaja, te je od olakšavajućih okolnosti u odnosu na optužene Gorana Mrđu i Milorada

¹²² Milimir Davidović, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 005151 18 Kri od 27. 2. 2019.

¹²³ Goran Mrđa i drugi, drugostepena presuda Apelacionog odjeljenja Suda BiH br. S1 1 K 018013 17 Kžk od 21. 12. 2018.

Mrđu Apelaciono vijeće cijeni da su svi porodični, oženjeni, roditelji, i to optuženi Goran Mrđa otac četvero djece i optuženi Milorad Mrđa otac troje djece, te da su optuženi Goran Mrđa i Milorad Mrđa bili mlađe životne dobi u vrijeme počinjenja krivičnog djela. Optuženi su za psihičko i fizičko zlostavljanje civila te silovanje. Goran Mrđa je oštećenu odveo u sobu, gdje ju je nasilu i uz prijetnju nožem svukao, a potom oborio na leđa, nakon čega su četvorica od petorice lica koja su ušla u kuću urinirali po istoj i naizmjenično je silovali, i to Goran Mrđa, Milorad Mrđa, M. J. i još jedno njima poznato lice, a prvi ju je silovao Goran Mrđa, pri čemu su je drugi držali za ruke i noge, grebali i ujedali, ona se branila dok je za to imala snage, te plakala, zvala u pomoć, molila da je ne diraju i da je puste i povremeno gubila svijest. Apelaciono vijeće je od otežavajućih okolnosti imalo u vidu da su optuženi Goran Mrđa i Milorad Mrđa bili već osuđivani, te da su optuženi pri izvršenju pojedinačnih krivičnih djela ratnih zločina pokazali nepotrebnu okrutnost, okrutnost koja nije imala bilo kakav logičan razlog, osim da naudi oštećenima (među kojima je bilo i djece) i da im ionako težak život učini još težim, čime je njihovo ponašanje bilo ne samo nezakonito nego i potpuno ljudski neprihvatljivo. Nakon ovakvog detaljnog obrazloženja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti ostaje nejasno zašto je apelaciono vijeće umanjilo zatvorsku kaznu Goranu Mrđi sa četrnaest na jedanaest godina zatvora, a Miloradu Mrđi sa osam na sedam godina zatvora.

U prvostepenoj presudi Suda BiH u predmetu **Boris Bošnjak i drugi**¹²⁴ Bošnjak je osuđen na deset godina zatvora. Od olakšavajućih okolnosti Vijeće je cijeni da su optuženi Miodrag Grubačić i Ilija Đajić porodični, oženjeni, roditelji, očevi dvoje djece, te da je optuženi Bošnjak razveden, ali otac dvoje maloljetne djece. Od otežavajućih okolnosti Vijeće je imalo u vidu da su optuženi pri izvršenju pojedinačnih krivičnih djela ratnih zločina pokazali nepotrebnu okrutnost i da su zarobljenim civilima ionako težak život, u uslovima logora koji su bili nehumani i krajnje neuslovni za boravak ljudi, učinili još težim, čime je ponašanje svih optuženih bilo ne samo nezakonito nego i ljudski potpuno neprihvatljivo. Drugim riječima, Vijeće je imalo u vidu da su optuženi koristili i demonstrirali, na nehuman, nečovječan i ponižavajući način, svoj status nadmoći nad zatvorenim civilima, koje su svakodnevno fizički i psihički maltretirali kako bi njihov boravak u logoru učinili što težim. Vijeće je

¹²⁴ *Boris Bošnjak i drugi*, prvostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 019908 16 Kri od 30. 9. 2020.

optuženog Borisa Bošnjaka zbog brojnosti radnji za koje ga je Vijeće našlo odgovornim (čak 21 radnja), te posebno surovog načina postupanja prema zatočenicima, koje je detaljno obrazlagano u osuđujućem dijelu presude, a nakon svestrane analize kako otežavajućih tako i olakšavajućih okolnosti, osudilo na kaznu zatvora u trajanju od deset godina. Vijeće je zaključilo da bi kazna bila i znatno veća da Vijeće nije prihvatilo olakšavajuće okolnosti na strani optuženog Bošnjaka, a koje se ogledaju u njegovoj zaista mladoj životnoj dobi i činjenici da je isti otac dvoje djece, te prema dokazima u spisu lice koje je neosuđivano. Iako je Vijeće naglasilo u prvostepenoj presudi da je Bošnjak osuđen na manje godina zbog prihvatanja olakšavajućih okolnosti, Vijeće drugostepenu presudu u istom predmetu preinačava u dijelu odluke o kazni te smanjuje Bošnjaku zatvorsku kaznu sa deset na osam godina zatvora.¹²⁵

¹²⁵ Boris Bošnjak i drugi, drugostepena presuda Suda BiH br. S1 1 K 019908 20 Krž 5 od 19. 2. 2021.

IX. Usporedna ocjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti

Bilo da se radi o izricanju kazne iznad ili ispod zakonski propisanog minimuma, u analiziranim presudama za ratno seksualno nasilje uporno se propuštaju cijeliti otežavajuće i olakšavajuće okolnosti jedne u odnosu na druge, kao i stvarni uticaj u pogledu visine kazne. Nepostojanje takve ocjene utiče na pravičnost i zakonitost odluka o kazni.

A. NEPOSTOJANJE UPOREDNE OCJENE OLAKŠAVAJUĆIH I OTEŽAVAJUĆIH OKOLNOSTI

U predmetima u kojima nisu izrekli ublažene kazne, već unutar granica propisanih za to krivično djelo, sudovi u pravilu izriču kazne odmah nakon navođenja utvrđenih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, propuštajući cijeliti njihov međusobni odnos, kao i uticaj u pogledu visine kazne.

U predmetu protiv optuženog **Saše Cvetkovića** Sud BiH je kao olakšavajuće okolnosti cijenio da je optuženi bio mlađe punoljetno lice s nepunih dvadeset godina, da je neosuđivan, da je porodičan čovjek, da je imao dobro držanje i vladanje pred sudom. Sud je kao otežavajuće okolnosti cijenio da je optuženi djela ubistva počinio protiv starih i nemoćnih lica koja su bila invalidi, zatim da je djelo silovanja počinio prema maloljetnoj oštećenoj, kao i prema mladoj i nevinoj osobi, a sve oštećene je odranije poznavao jer im je bio komšija. Sud BiH je zatim nabrojao još neke od otežavajućih okolnosti, a onda je izrekao kaznu uz objašnjenje da smatra da je *izrečena krivična sankcija srazmjerna težini djela, jačini ugrožavanja i povrede zaštićenog dobra, kao i okolnostima pod kojima je djelo počinjeno, te da će se u smislu odredbe člana 33. KZSRJ sa ovako izrečenom kaznom postići svrha kažnjavanja.*¹²⁶

¹²⁶ Saša Cvetković, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 023242 17 Krl od 22. 3. 2019, pasusi 289–291, koja je potvrđena drugostepenom presudom br. S1 1 K 023242 19 Krž 17 od 7. 10. 2019. Nije izrečena ublažena kazna, već u rasponu kazne za djelo za koje je osuđen.

Na isti način, samo pobrojavanjem olakšavajućih i otežavajućih okolnosti bez međusobnog dovođenja u vezu i njihovog uticaja u pogledu visine kazne, Sud BiH je postupio i u sljedećim predmetima u kojima je izrekao kaznu zatvora bez ublažavanja: **Goran Mrđa i drugi**¹²⁷, **Šaban Haskić i drugi**¹²⁸, **Emir Drakovac i drugi**¹²⁹, **Jozo Đojić**¹³⁰, **Jovan Tintor**¹³¹, **Milisav Ikončić i drugi**¹³², **Nihad Bojadžić**¹³³, **Ivan Medić i drugi**¹³⁴, **Senad Džananović i drugi**¹³⁵, **Elvir Muminović i drugi**¹³⁶, **Ibrahim Demirović i drugi**¹³⁷, **Momir Tasić i drugi**¹³⁸, **Duško Suvara**¹³⁹ i **Adem Kostjerevac**¹⁴⁰.

Ista praksa može se primijetiti i u presudama entitetskih sudova, koji također kada ne izriču ublaženu zatvorsku kaznu samo pobroje utvrđene olakšavajuće i otežavajuće okolnosti bez međusobnog dovođenja u vezu i njihovog uticaja u pogledu visine kazne.

U predmetu protiv optuženog **Milkana Gojkovića**¹⁴¹, kao i u drugom predmetu protiv optuženog **D. D.**¹⁴², Kantonalni sud u Sarajevu naveo je istovjetne olakšavajuće okolnosti, i to raniju neosuđivanost i korektno ponašanje na sudu, a zatim istovjetne otežavajuće okolnosti, i to štetnost posljedice za zdravlje oštećene, a onda je izrekao istovjetne zatvorske kazne uz istovjetno obrazloženje, iako se radilo o različitim optuženim i različitim činjeničnim okolnostima: *sud je optuženom izrekao kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest)*

¹²⁷ *Goran Mrđa i drugi*, Presuda od 19. 5. 2017. godine, pasusi 473–476, i od 21. 12. 2018, pasusi 538–545.

¹²⁸ *Šaban Haskić i drugi*, Presuda od 2. 10. 2018. godine, pasusi 667–675, koja je potvrđena drugostepenom presudom od 6. 6. 2019.

¹²⁹ *Emir Drakovac i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 016447 14 Kri od 7. 3. 2017, pasusi 228–233, koja je potvrđena u ovom dijelu drugostepenom presudom br. S1 1 K 016447 17 Krž 2 od 3. 11. 2017.

¹³⁰ *Jozo Đojić*, Presuda od 13. 11. 2017, pasusi 119–121, koja je potvrđena drugostepenom presudom od 28. 2. 2018.

¹³¹ *Jovan Tintor*, Presuda od 30. 10. 2018, pasusi 564–570, koja je potvrđena drugostepenom presudom od 15. 2. 2019, uz to da je drugostepeno vijeće smatralo da je prvostepeno vijeće određene okolnosti pogrešno smatralo otežavajućim jer su predstavljale obilježja djela, pa je djelimično umanjilo zatvorsku kaznu, ali i dalje nije ublažena.

¹³² *Milisav Ikončić i drugi*, Presuda od 14. 9. 2018, pasusi 164–171, koja je potvrđena drugostepenom presudom od 14. 2. 2019.

¹³³ *Nihad Bojadžić*, Presuda od 3. 9. 2018, pasusi 582. i 583.

¹³⁴ *Ivan Medić i drugi*, Presuda od 17. 11. 2017, pasusi 211–213, koja je u odluci o kazni preinačena drugostepenom presudom od 8. 5. 2018, ali i dalje nije ublažena ispod zakonskog minimuma.

¹³⁵ *Senad Džananović i drugi*, Presuda od 11. 6. 2021, pasusi 921–926, koja je potvrđena drugostepenom presudom od 9. 3. 2022.

¹³⁶ *Elvir Muminović i drugi*, Presuda od 5. 7. 2018, pasusi 309–312, i od 5. 7. 2019, pasusi 181–183.

¹³⁷ *Ibrahim Demirović i drugi*, Presuda od 13. 10. 2017, pasus 388. Ova presuda je preinačena drugostepenom presudom od 21. 9. 2018. u dijelu o visini kazne i za Ibrahima Demirovića na način da mu je uvećana sa 10 na 13 godina.

¹³⁸ *Momir Tasić i drugi*, Presuda od 6. 9. 2018, pasusi 241–245, koja je potvrđena drugostepenom presudom od 31. 1. 2019.

¹³⁹ *Duško Suvara*, Presuda od 27. 5. 2022, pasusi 243–248, koja je potvrđena drugostepenom presudom od 25. 10. 2022.

¹⁴⁰ *Adem Kostjerevac*, Presuda od 21. 12. 2021, pasusi 226–235.

¹⁴¹ *Milkan Gojković*, Presuda od 23. 10. 2018, str. 66.

¹⁴² *D. D.*, Presuda od 17. 6. 2016, str. 19.

godina, sud nalazi da izrečenom kaznom može se postići svrha kažnjavanja u smislu odredbe člana 33. preuzetog KZSFRJ, nalazeći da je izrečena kazna u srazmjeri sa stepenom krivične odgovornosti optuženog i da će se izrečenim kaznama ostvariti opća i posebna svrha kažnjavanja iz (člana 5 i 33) preuzetog KZSFRJ, odnosno da će spriječiti optuženog da ubuduće čini ista ili druga krivična djela, ali isto tako i da će ova kazna utjecati na svijest građana da uvažavaju pravila i norme pravnog poretka.

U onim predmetima u kojima izriču kaznu blažu od zakonom propisane sudovi najčešće pobroje olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, a zatim bez ikakvog ispitivanja odnosa između tih okolnosti izriču ublaženu kaznu, obično uz obrazloženje da se *svrha kažnjavanja prema optuženom može postići i sa...* ublaženom kaznom ispod zakonskog minimuma. Zahtjev da sudovi odrede da li blaža kazna može ispuniti svrhu kažnjavanja međutim implicira određeno balansiranje: ispitivanje „osobito olakšavajućih okolnosti“ u odnosu na otežavajuće okolnosti i težinu djela. Međutim, kako je to vidljivo iz sljedećih predmeta, sudovi to obično ne rade.

U predmetu protiv optuženog **Žarka Vukovića**¹⁴³ Sud BiH izrekao je ublaženu zatvorsku kaznu od sedam godina iako je propisana minimalna zatvorska kazna od deset godina, a pritom nije uopće vršio uporednu ocjenu relevantnih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti. Dodaje se da je sud naveo samo jednu olakšavajuću okolnost – da je optuženi neosuđivan, i samo jednu otežavajuću – da je pokazao istrajnost u počinjenju djela, a zatim je sudu to bilo dovoljno da smatra da je ranija neosuđivanost osobito olakšavajuća okolnost koja opravdava ublažavanje kazne ispod zakonskog minimuma.

Na isti način Sud BiH postupio je i u predmetima protiv optuženog **Radovana Veljovića**¹⁴⁴, kao i protiv optuženog **Novice Tripkovića**¹⁴⁵.

Posebno je zabrinjavajući stav Suda BiH, izražen u presudi protiv optuženog **Dragana Janjića**¹⁴⁶, u kojem je optuženom ublažena zatvorska kazna iako sud nije utvrdio nijednu olakšavajuću okolnost, već se pozvao na načelo pravičnosti.

¹⁴³ Žarko Vuković, Presuda od 11. 10. 2017, pasusi 315–318, koja je potvrđena drugostepenom presudom od 19. 1. 2018.

¹⁴⁴ Radovan Veljović, Presuda od 18. 11. 2022, pasusi 266–268, koja je potvrđena drugostepenom presudom od 30. 3. 2023.

¹⁴⁵ Novica Tripković, Presuda od 24. 5. 2022, pasusi 64–66.

¹⁴⁶ Dragan Janjić, Presuda od 18. 7. 2019, pasusi 60. i 61.

Entitetski sudovi postupaju na sličan način kao i Sud BiH. U predmetu protiv optuženog **D. V.**¹⁴⁷ Kantonalni sud u Mostaru izrekao je kaznu ispod propisanog zakonskog minimum bez ikakve uporedne ocjene olakšavajućih i otežavajućih okolnosti. Sud je pobrojao otežavajuće okolnosti, i to: *stepen krivnje, tj. da je djelo počinjeno sa direktnim umišljajem, da je optuženi mučio i nečovječno postupao prema četiri civilne osobe, pokazujući time upornost u izvršenju toga kaznenog djela i izrazitu bešćutnost*, a zatim olakšavajuće okolnosti, i to: *da je od izvršenja djela prošlo preko dvadeset godina, u kome vremenu optuženi više nije osuđivan, niti je pružen dokaz bilo kakvog njegovog asocijalnog ponašanja, dakle okrenuo se društveno prihvatljivom ponašanju*. Nakon toga sud je zaključio: *... imajući u vidu ove okolnosti koje se odnose na ličnost i ponašanje optuženog u vremenu koje je uslijedilo nakon počinjenja djela, sud olakšavajuće okolnosti na strani optuženog cijeni kao osobito olakšavajuće okolnosti, smatrajući da je protekom vremena evidentno da su ciljevi specijalne prevencije već djelomično ostvareni, što opravdava primjenu instituta ublažavanja kazne*. Sud je ocijenio da je izrečena kazna zatvora u trajanju od dvije godine dovoljna promatrajući sa aspekta zakonom predviđene svrhe kažnjavanja da se izrazi društvena osuda počinjenog djela, da se utiče na počinitelja, kao i na ostale da ne čine kaznena djela.

Na isti način postupio je i Kantonalni sud u Zenici u predmetu protiv optuženih **N. E., M. A. i K. S.**¹⁴⁸, čija je prvostepena presuda preinačena Presudom Vrhovnog suda FBiH od 8. maja 2018. godine u pogledu kazne, ali pritom ni Vrhovni sud ne dovodi u vezu međusobni uticaj olakšavajućih i otežavajućih okolnosti.¹⁴⁹

U svim predmetima u kojima sudovi ne cijene utvrđene olakšavajuće i otežavajuće okolnosti jedne u odnosu na druge i kakav je bio njihov konkretni uticaj u pogledu visine kazne izrečene kazne su proizvoljne, stvaraju sumnju u pogledu težine koju sudovi pripisuju različitim otežavajućim i olakšavajućim okolnostima, te također unose sumnju u ispravnost ocjene suda u tom smislu.

¹⁴⁷ D. V., Presuda od 25. 2. 2019, str. 34-35, potvrđena drugostepenom presudom od 5. 11. 2019.

¹⁴⁸ N. E., M. A. i K. S., Presuda od 4. 10. 2017, str. 29.

¹⁴⁹ Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH br. 04 0 K 007756 18 Kž od 8. 5. 2018, str. 16.

B. RIJETKI POKUŠAJI UPOREDNE OCJENE OLAKŠAVAJUĆIH I OTEŽAVAJUĆIH OKOLNOSTI

Međutim, ima i presuda koje pokazuju da sudovi ponekad pokušavaju obrazložiti odmjerenu kaznu cijjenjenjem odnosa između utvrđenih otežavajućih i olakšavajućih okolnosti.

U predmetu protiv optuženog **Borisa Bošnjaka i drugih**¹⁵⁰ Sud BiH osudio je optuženog Borisa Bošnjaka na zatvorsku kaznu, a nakon utvrđivanja olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, te navodi da je imao u vidu da je optuženi počinio 21 radnju te bio posebno surov prema zatočenicima, zbog čega ga je osudio na kaznu zatvora u trajanju od deset godina, ali sud dodaje da *bi ova kazna bila i znatno veća da sud nije prihvatio olakšavajuće okolnosti na strani optuženog, a koje se ogledaju u njegovoj zaista mladoj životnoj dobi i činjenici da je isti otac dvoje djece, te prema dokazima u spisu lice koje je neosuđivano, koji je u vrijeme izvršenja djela imao samo 19 godina.*

U predmetu protiv optuženog **Edhema Žilića**¹⁵¹ Sud BiH cijenio je lične i porodične prilike optuženog kao olakšavajuće okolnosti, ali uzimajući u obzir niz utvrđenih otežavajućih okolnosti sud je našao da te olakšavajuće okolnosti *ne predstavljaju osobito olakšavajuće okolnosti koje bi bile osnov za ublažavanje kazne ispod granice propisane zakonom.*

U predmetu protiv optuženog **Edina Sakoča**¹⁵² Sud BiH navodi da je od olakšavajućih okolnosti cijenio raniji život optuženog, njegove lične i porodične prilike i držanje nakon počinjenog djela, dok je od otežavajućih okolnosti cijenio okolnosti pod kojima je djelo počinjeno i težinu nastalih posljedica. Nakon toga sud obrazlaže značaj ovih utvrđenih okolnosti i dovodi ih u vezu te iako prihvata činjenicu da optuženi nije imao mržnju prema drugoj nacionalnosti, međutim činjenica da je optuženi u vrijeme izvršenja djela iskoristio poziciju dominacije i moći u konkretnoj situaciji predstavlja otežavajuću okolnost, dok za činjenice da su mu ubijeni baka, a zatočeni članovi uže porodice valja imati u vidu da su

¹⁵⁰ *Boris Bošnjak i drugi*, Presuda Suda BiH od 30. 9. 2020, pasus 886. Ova presuda preinačena je drugostepenom presudom od 19. 2. 2021. u dijelu o visini kazne za Borisa Bošnjaka na način da mu je umanjena sa 10 (deset) na 8 (osam) godina.

¹⁵¹ *Edhem Žilić*, Presuda Suda BiH od 17. 11.2017, pasus 320. Ova prvostepena presuda preinačena je drugostepenom presudom u odluci o kazni, tako da je izrečena kazna zatvora od devet godina umanjena na kaznu zatvora od šest godina. Vidjeti Presuda Suda BiH br. S1 1 K 015591 18 Krž 2 od 23. 3. 2018, pasus 77.

¹⁵² *Edin Sakoč*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 020968 17 Kžk od 2. 4. 2018, pasusi 129–135.

dogadjaji koji su uslijedili 1993. godine, dakle nakon izvršenja krivičnog djela za koje se optuženi tereti i za vrijeme kada optuženi više nije bio pripadnik vojne jedinice.

U predmetu protiv optuženih **J. A. i M. Đ.**¹⁵³ Kantonalni sud u Novom Travniku je za jednog optuženog izrekao ublaženu kaznu zatvora, a za drugog optuženog u okvirima propisane kazne za počinjeno krivično djelo. U obrazloženju razloga sud navodi da je za oba optužena kao olakšavajuće okolnosti cijenio lična i individualna svojstva optuženih, da poslije izvršenih djela više nisu činili krivična djela, njihove lične i porodične prilike, kao i da su starije životne dobi. Sud navodi da protek vremena od 24 godine nakon izvršenja krivičnih djela sud nije uzeo u obzir kao olakšavajuću okolnost jer krivična djela ratnog zločina ne zastarijevaju. Od otežavajućih okolnosti sud je cijenio raniju osuđivanost optuženih, s tim da je prilikom ocjenjivanja vodio računa o vrsti ranijih osuda, njihovoj brojnosti, kao i vremenu izvršenja ranije počinjenih krivičnih djela. Sud je cijenio da u odnosu na optuženog J. A. ima mjesta primjeni instituta ublažavanja, zbog čega je tom optuženom izrekao kaznu zatvora ispod propisane donje granice za kazneno djelo za koje je oglašen krivim, dok u odnosu na optuženog M. Đ. takvi uvjeti nisu bili ispunjeni jer je ovaj optuženi poduzeo više radnji, oštetio više osoba i ostvario više štetnih posljedica u odnosu na prvooptuženog.

U predmetu protiv optuženog **Mate Martića**¹⁵⁴ Vrhovni sud FBiH izrekao je ublaženu zatvorsku kaznu, te je pritom cijenio kao olakšavajuće okolnosti neosuđivanost optuženog, njegovu stariju životnu dob, kao i njegovo izuzetno teško zdravstveno stanje, a pritom sud navodi da je na strani optuženog cijenio i otežavajuće okolnosti, i to njegovu upornost i bezobzirnost u počinjenju djela. Sud dalje navodi da pri postojanju olakšavajućih okolnosti koje su naprijed navedene, a posebno teške bolesti optuženog, smatra da su one takvog značaja da u svojoj ukupnosti imaju karakter osobito olakšavajućih okolnosti koje ukazuju da se i s ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja.

Uporedna ocjena olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, bez obzira na to da li vodi blažoj ili strožijoj kazni, omogućava transparentnost u načinu na koji sudovi donose odluke i vodi ka pravičnijim kaznama, za koje neće biti upitna njihova zakonitost, niti će se dovoditi u sumnju diskreciona ovlast data sudovima.

¹⁵³ J. A. i M. Đ., Presuda od 20. 5. 2019, str. 39-40, koja je potvrđena u ovom dijelu Presudom Vrhovnog suda Federacije BiH od 14. 11. 2019.

¹⁵⁴ *Mato Martić*, Presuda Vrhovnog suda Federacije BiH od 22. 3. 2019, str. 24-25, koja je potvrđena Presudom od 3. 3. 2021.

X. Sporazumi o priznanju krivice: jedan od razloga neadekvatnog kažnjavanja

U tri predmeta na državnom nivou, na osnova sporazuma o priznanju krivice, izrečene su zatvorske kazne za ratno seksualno nasilje, dok na entitetskom nivou nije donesena nijedna presuda po tom osnovu. U svakom od ovih predmeta, na osnovu pravila o ublažavanju kazni, izrečene su kazne ispod zakonskog minimuma.

Institut sporazuma o priznanju krivice uveden je u krivično pravosuđe BiH prije dvadesetak godina, a analize su pokazale da postoje i prednosti i nedostaci prilikom donošenja presuda na osnovu sporazuma, a koji su jednako primjenjivi i na ratno seksualno nasilje. Kako je to navedeno i u prethodnoj analizi: *sporazumi o priznanju krivice mogu imati prednosti kao što su efikasnija upotreba pravosudnih resursa, sprječavanje mogućnosti oslobađajuće presude, poštuda oštećenih od retraumatizacije, pridobijanje informacija o djelima koja su počinili odgovorniji saizvršioци, ubrzanje sudskog procesa itd.*¹⁵⁵

Međutim, oštećeni krivičnim djelima gotovo da nemaju nikakvog uticaja u pogledu zaključenja sporazuma, uslova iz sporazuma, niti u pogledu prihvatanja sporazuma od strane suda i izricanja kazne predviđene sporazumom. Prilikom pregovaranja o sporazumu s optuženim tužilac je jedino dužan da pruži mogućnost oštećenom da se izjasni o svom imovinskopravnom zahtjevu, ako ga postavlja prema optuženom.

Tužilac u sporazumu može s optuženim dogovoriti i sudu predložiti izricanje kazne ispod zakonom određenog minimuma za to krivično djelo. Iako u praksi pojedini glavni tužioci donose obavezujuća opća uputstva kojima zabranjuju zaključenje sporazuma bez izričite saglasnosti oštećenih, to nije zakonska obaveza i sud ne može odbaciti sporazum jer se oštećeni ne slaže s dogovorenom kaznom, tako da tužilaštva mogu samostalno da odlučuju o tome koliki će značaj dati oštećenim prilikom pregovaranja o kazni s optuženim.

Sud može sporazum prihvatiti ili odbaciti, te nema mogućnosti odstupanja od dogovorenih uslova u sporazumu, uključujući visinu predložene kazne. Iz tog razloga, čini se da je korisna praksa ako se sudu predloži određeni raspon kazne, odnosno minimum i maksimum, unutar kojeg sud može izreći kaznu. Prilikom odlučivanja o prihvatanju sporazuma,

¹⁵⁵ Vidjeti Kyle Delbyck, *Kažnjavanje ratnog seksualnog nasilja: smjernice za suzbijanje nedosljednosti u odmjerenju kazni*, 2018, str. 56-57.

sud *inter alia* provjerava da li je predložena kazna u skladu s krivičnim zakonom te da li je oštećenom pružena mogućnost da se pred tužiocem izjasni o imovinskopravnom zahtjevu. Sud je dužan obavijestiti oštećenog o rezultatima pregovaranja o krivici, ali oštećeni nema pravo ulaganja žalbe na izrečenu zatvorsku kaznu.¹⁵⁶

U obrazloženjima presuda koje su donesene na osnovu sporazuma o priznanju krivice uglavnom se ne navode konkretne otežavajuće okolnosti koje su cijenjene vezano za seksualno nasilje i njihov uticaj na visinu kazne.

U predmetu protiv optuženog **Novice Tripkovića**¹⁵⁷ optuženi je osuđen jer je silovao dvije osobe koje su bile nezakonito zatvorene na kaznu zatvora u trajanju od osam godina iako je za ovo krivično djelo predviđena kazna zatvora od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. U obrazloženju presude sud navodi da je u pogledu visine kazne cijenio od otežavajućih okolnosti *način učinjenja djela, težinu povrede zaštićenog dobra i u vezi s tim posljedice učinjenog djela koje se ogledaju u tjelesnim i duševnim patnjama koje su pretrpjele i trpe žrtve ovog zločina i danas.*

Kazna zatvora za ratno seksualno nasilje koja je kraća od zakonski predviđene i koja ne uzima u obzir mišljenje žrtve o predloženoj kazni u suprotnosti je s članom 6. KZBiH koji propisuje da je svrha krivičnih sankcija, *inter alia*, zaštita i satisfakcija žrtve krivičnog djela.

U predmetu protiv optuženog **Damira Miskina**¹⁵⁸ optuženi je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od četiri godine iako je za ovo krivično djelo predviđena kazna zatvora od najmanje pet godina. U obrazloženju presude sud je naveo da nije našao nijednu otežavajuću okolnost iako je optuženi *zajedno sa drugim vojnicima na planini zarobio grupu od 12 civila, među kojima je bila i oštećena, koje su nezakonito zatvorili u jednu od prostorija škole, te je u toku noći optuženi zajedno sa dva vojnika došao u školu, iz prostorije u kojoj je bila zatvorena sa ostalim civilima i svoje troje malodobne djece izveo oštećenu i odveo u jednu prostoriju na tavan škole, gdje ju je optuženi silovao.*

¹⁵⁶ Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/2003, 32/2003 – ispr. 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009, 93/2009, 72/2013 i 65/2018), član 231.

¹⁵⁷ *Novica Tripković*, Presuda od 24. 5. 2022, pasusi 62–65.

¹⁵⁸ *Damir Miskin*, Presuda od 11. 4. 2022, pasus 47.

Posebno su problematične presude kojima se na osnovu sporazuma o priznanju krivice izrekne najblaža moguća kazna prema KZSFRJ – kazna zatvora u trajanju od jedne godine. U predmetu protiv optuženog **Gorana Pavkovića**¹⁵⁹ optuženi je osuđen zbog toga što je mučio petoricu zatvorenih civila, te mu je izrečena minimalna kazna zatvora u trajanju od jedne godine iako je za ovo krivično djelo predviđena kazna zatvora od najmanje pet godina. Obrazlažući visinu kazne, sud je naveo da na strani optuženog nije našao otežavajućih okolnosti, osim da se radi o teškom krivičnom djelu koje ne zastarijeva.

U predmetu protiv optuženog **Miroslava Perića**¹⁶⁰ optuženi je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine iako je za ovo krivično djelo predviđena kazna zatvora od najmanje pet godina. Obrazlažući visinu kazne, sud se uopće nije osvrnuo niti naveo da je razmatrao postojanje otežavajućih okolnosti.

Kada sud izrekne kaznu zatvora do jedne godine, tada je prema odredbama krivičnih zakona BiH¹⁶¹, RS¹⁶², FBiH¹⁶³ i BDBiH¹⁶⁴ sud dužan da na zahtjev osuđenog izrečenu kaznu zatvora do jedne godine zamijeni novčanom kaznom. Svaki dan izrečene kazne zatvora izjednačava se sa 100,00 KM (u RS-u 50,00 KM) novčane kazne.¹⁶⁵ Iako KZBiH od 2018. godine¹⁶⁶ a KZRS od ove godine¹⁶⁷ predviđaju izuzetke od mogućnosti zamjene kazne zatvora novčanom kaznom, ovi izuzeci se ne odnose na ratne zločine.

¹⁵⁹ Goran Pavković, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 007448 18 Kro od 11. 4. 2018, pasusi 65–73.

¹⁶⁰ Miroslav Perić, Presuda Suda BiH br. S 1 1 K 026886 17 Kro od 19. 12. 2017, pasusi 61–64.

¹⁶¹ Član 42a. – KZBiH.

¹⁶² Član 46a. – Krivični zakonik Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, br. 64/2017, 104/2018 – odluka US, 15/2021, 89/2021 i 73/23).

¹⁶³ Član 43a. – Krivični zakon FBiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 36/2003, 21/2004 – ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017).

¹⁶⁴ Član 43a. – Krivični zakon BDBiH („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 19/2020 – prečišćen tekst)

¹⁶⁵ ili s jednim dnevnim iznosom novčane kazne koji predviđa KZBiH.

¹⁶⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH („Službeni glasnik BiH, br. 35/18, objavljeno 29. 5. 2018, a stupio na snagu 6. 6. 2018): „(4) Odredbe iz st. (1), (2) i (3) ovog člana ne primjenjuju se na počiniocima krivičnih djela iz GLAVE XVI. (Krivična djela protiv integriteta Bosne i Hercegovine), člana 201. (Terorizam), člana 202. (Finansiranje terorističkih aktivnosti), člana 202a. (Javno podsticanje na terorističke aktivnosti), člana 202b. (Vrbovanje radi terorističkih aktivnosti), člana 202c. (Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti) i člana 202d. (Organiziranje terorističke grupe) ovog zakona.“

¹⁶⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika RS („Službeni glasnik RS“, br. 73/23, objavljeno 16. 8. 2023, a stupio na snagu 24. 8. 2023): Poslije stava 3. dodaje se novi stav 4, koji glasi: „(4) Odredba iz stava 3. ovog člana neće se primjenjivati na učiniocima krivičnih djela iz člana 146. (Trgovina djecom), člana 147. (Udruživanje radi vršenja krivičnih djela trgovine ljudima i djecom), Glave XV (Krivična djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta), Glave XXII (Krivična djela protiv ustavnog uređenja i bezbjednosti Republike Srpske), Glave XXIII (Krivična djela terorizma), kao i na učiniocima koji su ranije dva ili više puta osuđeni za istovrsno krivično djelo.“

Prilikom izricanja kazni za ratno seksualno nasilje Sud BiH primjenjuje KZBiH samo kada su silovanje ili drugi oblik seksualnog nasilja (seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća, prisilna sterilizacija, ili bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja) počinjeni u okviru zločina protiv čovječnosti. U tom slučaju, za to djelo je propisana minimalna kazna zatvora od deset godina, tako da ni ublažavanjem kazne ne može biti izrečena zatvorska kazna kraća od pet godina.

U svim ostalim slučajevima ratnog seksualnog nasilja, kada nisu dio zločina protiv čovječnosti, Sud BiH, ali i entitetski sudovi prilikom izricanja kazne počinocu primjenjuju odredbe KZSRJ. KZSRJ za ratno seksualno nasilje propisuje minimalnu zatvorsku kaznu od pet godina, koja se može ublažiti na kaznu zatvora od jedne godine. U brojnim presudama i Sud BiH i entitetski sudovi su za ratno seksualno nasilje ali i druge ratne zločine na osnovu KZSRJ izrekli zatvorsku kaznu od jedne godine.¹⁶⁸ Pritom je nisu mogli zamijeniti novčanom kaznom jer KZSRJ ne predviđa mogućnost zamjene izrečene kazne zatvora novčanom kaznom.

Međutim, nakon što su ove presude izrečene po KZSRJ postale pravomoćne, neki osuđenici su zatražili od sudova da po odredbama KZBiH, KZRS, KZFBiH i KZBDBiH, zamijene ove izrečene kazne zatvora od jedne godine novčanom kaznom. I prethodna analiza¹⁶⁹ je pokazala da su osuđenici za ratne zločine koristili ovu mogućnost,¹⁷⁰ a ta praksa nastavljena je i nakon toga te nikad nije prestala, što pokazuje i najnoviji predmet koji je predmet ove analize.

Pravomoćnom presudom Kantonalnog suda u Odžaku optuženi **Mirko Ćulap** osuđen je zbog počinjenja krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. u vezi s članom 22. KZSRJ na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine.¹⁷¹ Nakon toga je Mirko Ćulap podnio zahtjev za zamjenu kazne zatvora novčanom kaznom, te je

¹⁶⁸ Misija OSCE-a u BiH u junu 2017. godine objavila je izvještaj *Postizanje pravde za žrtve seksualnog nasilja u oružanom sukobu u Bosni i Hercegovini: napredak ostvaren pred sudovima u BiH od 2014. do 2016. godine*, u kojem je navela da je u periodu između 2006. i 2016. godine, u 17 predmeta ratnih zločina u kojima je optuženom izrečena kazna zatvora od 12 mjeseci, u najmanje 15 od tih predmeta izrečena zatvorska kazna je zadovoljavala uslove za zamjenu novčanom kaznom, str. 63-64.

¹⁶⁹ Kyle Delbyck, *Kažnjavanje ratnog seksualnog nasilja: smjernice za suzbijanje nedosljednosti u odmjerenju kazni*, 2018, str. 56-57.

¹⁷⁰ Prema podacima OSCE-a, četiri zatvorske kazne su i zamijenjene novčanom kaznom do 2017. godine, str. 64.

¹⁷¹ *Mirko Ćulap*, Presuda Kantonalnog suda u Odžaku br. 02 0 K 001504 21 K 2 od 24. 1. 2022.

Kantonalni sud u Odžaku donio presudu br. 02 0 K 001504 23 Kv od 6. 2. 2023. kojom je usvojen zahtjev osuđenog i izrečena zatvorska kazna po KZSFRJ zamijenjena je na osnovu odredbi KZFBiH novčanom kaznom u iznosu od 36.500,00 KM.

Sudovi na ovaj način, mijenjanjem zatvorskih kazni izrečenih po KZSFRJ novčanim kaznama i u skladu s odredbama KZBiH, KZRS, KZFBiH i KZBDBiH, krše zabranu primjene dvaju različitih krivičnih zakona na isto krivično djelo prilikom utvrđivanja odgovornosti i izricanja kazne. Zabrana primjene dvaju različitih krivičnih zakona na isto krivično djelo u pogledu činjeničnog opisa i kazne razmatrana je i od Suda BiH¹⁷², ali i posredno od Ustavnog suda BiH u brojnim odlukama kada je odlučivao o retroaktivnoj primjeni KZBiH na ratne zločine.¹⁷³

Prvostepenom presudom Suda BiH protiv optuženog **Boro Milojice i drugih**¹⁷⁴ optuženi Boro Milojica osuđen je zbog počinjenog krivičnog djela zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZBiH, te ga je sud, primjenom članova 39, 42. i 48. KZBiH, osudio na kaznu zatvora u trajanju od osam godina. Prilikom odmjeravanja kazne prvostepeni sud je naveo da se rukovodio principom pravičnosti, te da je imao *u vidu i odredbu člana 38. stav 1. KZSFRJ kojom se propisuje raspon zatvorske kazne koja se može izreći učiniocu krivičnog djela*. Nakon uložene žalbe drugostepeni sud je ukinuo prvostepenu presudu, uz obrazloženje da je optuženi oglašen krivim za krivično djelo zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZBiH, nakon čega se prvostepeni sud prilikom obrazlaganja izrečene kazne pogrešno pozvao na odredbu člana 38. KZSFRJ cijeneći da se ne može primijeniti kazneni okvir strožiji od onog koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Apelaciono vijeće je ovakvo postupanje prvostepenog suda smatralo pogrešnim kako s aspekta postojanja bitnih povreda tako i povrede krivičnog zakona. Drugostepeni sud *podsjeca da je sa aspekta opštih pravila i načela krivičnog zakona nedopustivo kombinovati odredbe dva različita krivična zakona, o čemu se teorija krivičnog prava oduvijek jasno određivala. Svaki zakon predstavlja organsko jedinstvo, pa se određena zakonska odredba ne smije istrgnuti iz cjeline kojoj pripada i uklopiti u neku drugu, njoj stranu.*¹⁷⁵

¹⁷² *Boro Milojica i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 024092 17 Kri od 27. 6. 2019, pasusi 266. i 267, i Rješenje Suda BiH br. S1 1 K 024092 19 Krž od 1. 11. 2019.

¹⁷³ Ustavni sud BiH, predmet br. AP 1751/11, po apelaciji A. K., Odluka od 6. 11. 2014.

¹⁷⁴ *Boro Milojica i drugi*, Presuda Suda BiH br. S1 1 K 024092 17 Kri od 27. 6. 2019, pasusi 266. i 267.

¹⁷⁵ Rješenje Suda BiH br. S1 1 K 024092 19 Krž od 1. 11. 2019, pasusi 13–19.

Očito je da sudovi svojim nekritičkim pristupom prihvatanja sporazuma te necijenjenjem relevantnih otežavajućih okolnosti izriču kazne zatvora od jedne godine za počinjene ratne zločine iako je propisani minimum pet godina. Zatim, kao posljedica ovakvih odluka, sudovi dolaze u situaciju da, po zahtjevu za zamjenu kazne zatvora novčanom kaznom, nepravilno primjenjuju dva različita krivična zakona na jedno krivično djelo, i to jedno u pogledu činjeničnog opisa, a drugo u pogledu kazne, čime krše osnovna pravila i načela krivičnog prava, a time čine i povredu krivičnog zakona jer primjenjuju zakon koji se ne može primijeniti. Krivični zakoni se primjenjuju u cijelosti, a ne parcijalno, kako to pogrešno rade sudovi na svim nivoima kada je riječ o zamjeni kazne zatvora za ratne zločine novčanom kaznom.

XI. Preporuke

Da bi se unaprijedilo kažnjavanje počinitelaca ratnog seksualnog nasilja, potrebno je poduzeti brojne mjere.

Sud BiH prilikom izricanja odgovarajuće kazne mora imati u vidu da je svrha krivičnih sankcija zaštita i satisfakcija žrtve krivičnog djela, te da u skladu s tom svrhom i izriče odgovarajuće kazne.

Mora se prestati s praksom mijenjanja kazni zatvora izrečenih u predmetima ratnih zločina novčanim kaznama, jer to ne dopuštaju propisi na osnovu kojih se presuđuju ratni zločini, a ne mogu se na krivično djelo i sankciju primijeniti dva različita materijalna zakona, kako to pogrešno rade pojedini sudovi. Korak u ovom pravcu jeste i to da sudovi nikad ne izreknu kaznu zatvora od jedne godine za ratno seksualno nasilje.

U predmetima u kojima se sudi za više krivičnih djela, kao i u predmetima u kojima su počinitelji osuđeni isključivo za ratno seksualno nasilje, nije dovoljno navoditi generalne formulacije u vezi sa svrhom kažnjavanja, kao i otežavajućim i olakšavajućim okolnostima koje su uzete u obzir prilikom odmjeravanja kazne. Sudovi trebaju razmotriti i navoditi specifične okolnosti koje se odnose na konkretno djelo i konkretnog počinioca ratnog seksualnog nasilja kako bi i kazna bila odgovarajuća, a ne proizvoljna, te kako bi odrazila težinu seksualnog nasilja i patnje žrtava. Sudovi naročito moraju prestati s praksom pisanja obrazloženja metodom kopiranja i lijepljenja obrazloženja iz različitih presuda.

Sudovi previše značaja pripisuju porodičnim prilikama optuženog, korektnom ponašanju pred sudom, te nekritički prihvataju navode o pomaganju počinitelaca žrtvama kao olakšavajućim okolnostima.

Sudovi ne trebaju uzimati protek vremena kao olakšavajuću okolnost. Također, ratne okolnosti u kojima se našao počinitelj ne mogu biti opravdanje za počinjene ratne zločine.

Sudovi trebaju imati u vidu da su otežavajuće okolnosti ranjivi status žrtve, zloupotreba ovlasti počinitelja, nasilnost, ponižavanje i okrutnost u vezi s krivičnim djelom, dugotrajnost djela, entuzijastično učešće u krivičnom djelu, osvetoljubivi motivi za djelo, uticaj djela na žrtve i držanje počinitelja nakon počinjenja djela.

Drugostepeni sudovi trebaju nastaviti nadomještati nedostatke iz prvostepenih presuda, po uložnim žalbama, u pogledu adekvatnog kažnjavanja, jer to predstavlja osnov da prvostepeni sudovi počinju mijenjati svoju ustaljenu praksu. Uz to, potrebno je nastaviti pozivati se na sudsku praksu MKSJ-a pri ocjeni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti.

Sudovi trebaju prestati cijeniti obične okolnosti, koje ponekad nisu ni olakšavajuće, kao naročito olakšavajuće okolnosti, kao npr. porodičnost i slično. Naročito olakšavajuće okolnosti bile bi naprimjer iskreno kajanje, ali ne ono koje je formalno dato da bi se izbjegla odgovornost ili umanjila kazna, izuzetna saradnja s tužilaštvom, doprinos pomirenju, činjenica da optuženi nije imao dominantnu ulogu u napadu, i priznanje krivice, ali u fazi istrage ili prije početka glavnog pretresa.

Kada drugostepeni sudovi utvrde dodatne otežavajuće okolnosti, tada je jedino logično i da kazna bude viša. U suprotnosti s ovom logikom, u nekim predmetima drugostepeni sud ublaži kaznu izrečenu od prvostepenog suda iako je u drugostepenom postupku utvrdio dodatne otežavajuće okolnosti.

Sudovi trebaju cijeniti međusobni odnos otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, kao i stvarni uticaj u pogledu visine kazne, a ne samo ih pobrojati i bez stvarne analize o njihovom uticaju izreći kaznu.

Sporazumi o priznanju krivice jesu korisni, ali sudovi trebaju voditi računa o stavu oštećenih u pogledu predložene zatvorske kazne prije prihvatanja sporazuma.

Neophodno je održavanje zajedničkih obuka iz oblasti odmjeravanja sankcija za ratno seksualno nasilje kojim će biti obuhvaćeni sudije i tužioci, kao i stručni saradnici iz svih dijelova države i sa svih nivoa pravosuđa, jer je očito da postoji nedosljedna praksa odmjeravanja kazni kako unutar istog suda tako i među različitim sudovima i nivoima pravosuđa.

O TRIAL INTERNATIONAL

TRIAL International je nevladina organizacija koja se bori protiv nekažnjivosti međunarodnih zločina i podržava žrtve u njihovoj potrazi za pravdom. Organizacija pruža pravnu pomoć, podnosi slučajeve, razvija lokalne kapacitete i zagovara agendu ljudskih prava. TRIAL International je prisutan u BiH od 2008. godine i pruža podršku žrtvama teških kršenja ljudskih prava iz rata i njihovim porodicama u potrazi za pravdom, istinom i reparacijama.

TRIAL

International

TRIAL International - ured u BiH, Čobanija 19
71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

bh@trialinternational.org

+387 33 219 873

www.trial.ba

www.trialinternational.org